

Rezultati trećega HNB-ova
anketiranja banaka:
Hrvatski bankarski sektor u fazi
konsolidacije i tržišnog pozicioniranja
od 2000. godine do danas

Tomislav Galac

Rezultati trećega HNB-ova anketiranja banaka: Hrvatski bankarski sektor u fazi konsolidacije i tržišnog pozicioniranja od 2000. godine do danas

Tomislav Galac

Pregledi
Hrvatska narodna banka
Veljača 2003.

Stavovi izneseni u ovom radu stavovi su autora i nisu nužno
stavovi institucija u kojima su autori zaposleni.

Izdaje:

Hrvatska narodna banka
Direkcija za izdavačku djelatnost
Trg hrvatskih velikana 3, 10002 Zagreb
Telefon centrale: 4564-555
Telefon: 4922-070, 4922-077
Telefaks: 4873-623

Web adresa:

<http://www.hnb.hr>

Glavni urednik:

dr. sc. Evan Kraft

Uredništvo:

dr. sc. Ante Babić
mr. sc. Igor Jemrić

Urednica:

mr. sc. Romana Sinković

Grafički urednik:

Božidar Bengez

Lektorica:

Marija Grigić

Suradnica:

Ines Merkl

Tisak:

Intermark d.o.o., Zagreb

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korištenja podataka obvezno navedu izvor.

Tiskano u 450 primjeraka

ISSN 1332-2168

Tomislav Galac

Rezultati trećega HNB-ova anketiranja banaka: Hrvatski bankarski sektor u fazi konsolidacije i tržišnog pozicioniranja od 2000. godine do danas

Sažetak

Tijekom travnja 2002. godine Hrvatska narodna banka provela je treće po redu anketiranje banaka koje posluju u Hrvatskoj. Ocijenjena je kvaliteta predviđanja danih u sklopu druge ankete (provedene prije dvije godine) koja su se odnosila na konsolidaciju bankovnog sustava, na nastavak tržišne utakmice među bankama te na pojačani utjecaj ulaska stranoga kapitala u hrvatski bankovni sustav. Ovaj rad uspoređuje prikupljene ocjene i promišljanja bankara o stanju i trendovima u hrvatskom bankarstvu i u njegovu okružju početkom 2002. godine s ocjenama koje proizlaze iz statističkih podataka HNB-a. Glavni zaključak analize jest da je kratka ali burna faza konsolidacije i tržišnog pozicioniranja banaka većim dijelom završena. Njezini pozitivni učinci očitovali su se u značajnom padu kamatnih stopa, većem kreditiranju stanovništva i povoljnijem dugoročnom kreditiranju poduzeća. S druge strane, brojni izazovi još leže na putu razvoja hrvatskoga bankovnog sustava, među kojima su bolja i brža pravna zaštita vjerovnika, iskreniji odnos banaka i središnje banke te usklađivanje sustava i procesa upravljanja rizicima u bankama s novim međunarodnim standardima.

JEL: D21, G21, G34, P34

Ključne riječi: konsolidacija, Hrvatska, bankarstvo, banke

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Konsolidacija i tržišno pozicioniranje banaka od 2000. do danas	2
3. Anketiranje banaka: metodologija	3
4. Anketiranje banaka: rezultati	4
4.1. Kreditne politike i ponuda kredita u bankama koje posluju u Hrvatskoj	4
4.2. Upravljanje rizicima u bankama	6
4.3. Pripreme za Basel II	7
4.4. Liberalizacija deviznog poslovanja i reforma domaćega platnog prometa	8
4.5. Zakonski okvir i sudska praksa	10
4.6. Monetarno-devizna politika i bankovno okruženje	11
4.7. Smjernice za daljnja istraživanja	13
4.8. Očekivanja za kratkoročno razdoblje od 2002. do 2003. godine	13
5. Zaključak	14
Literatura	15
Dodatak	16
Tablica 1. a) Ocjena važnosti načina procjene kreditne sposobnosti pravne osobe; ocjene od 1 do 5 (1 – potpuno nevažno, 2 – donekle važno, 3 – važno, 4 – vrlo važno, 5 – izuzetno važno).	16
Tablica 1. b) Ocjena važnosti načina procjene kreditne sposobnosti fizičke osobe; ocjene od 1 do 5 (1 – potpuno nevažno, 2 – donekle važno, 3 – važno, 4 – vrlo važno, 5 – izuzetno važno).	16
Tablica 2. a) Usporedba trenutačnih uvjeta kreditiranja fizičkih osoba s uvjetima od prije dvije godine	17
Tablica 2. b) Usporedba trenutačnih uvjeta kreditiranja pravnih osoba s uvjetima od prije dvije godine	18
Tablica 3. a) Standardni uvjeti stambenoga kreditiranja kod poslovnih banaka u kolovozu 2002. godine	19
Tablica 3. b) Standardni uvjeti stambenoga kreditiranja kod stambenih štedionica u kolovozu 2002. godine	19
Tablica 4. Novija povijest izmjena i dopuna Odluke HNB-a o obveznoj pričuvu banaka (i štedionica).	20
Tablica 5. Definicija s bankom povezanih osoba prema novom i starom Zakonu o bankama	21
Tablica 6. Nova i stara kapitalna ograničenja na izloženost banaka kreditnom riziku	22

Rezultati trećega HNB-ova anketiranja banaka: Hrvatski bankarski sektor u fazi konsolidacije i tržišnog pozicioniranja od 2000. godine do danas

1. Uvod¹

Prvo anketiranje banaka Hrvatska narodna banka provela je krajem 1997. i početkom 1998. godine s ciljem raščlambе kreditnih politika hrvatskih banaka (Kraft sa suradnicima, 1998.). Hrvatski bankarski sektor tada se nespripreman zatekao u dvojakoј ulozi, s jedne strane služeći kao investicijski kotač u jurećim kolima poslijeratne obnove, a s druge, kao hranitelj kredita gladnoga privatnog sektora (posebice stanovništva) u tranziciji od anemičnoga planskoga prema tržišnom gospodarstvu orijentiranom potrošaču. Promatrano u retrospektivi, istraživači Hrvatske narodne banke tada su previše suzdržano ocijenili da su netržišne kreditne politike banaka, tj. *de facto* nepostojanje kreditnih politika u suvremenom smislu, glavna opasnost za mlad i nejak, a ujedno eksplozivno rastući bankarski sektor.

Tijekom 1998. i 1999. godine pojavili su se u više hrvatskih banaka ozbiljni problemi, za koje se od tada ustalio naziv “druga bankovna kriza” (Kraft, 1999.). Njihovi su problemi uglavnom bili posljedica njihove neprimjerene kreditne politike (Jankov, 2000.). Tako se izbor navedene teme za prvo HNB-ovo anketiranje banaka potvrdio kao “pun pogodak”, unatoč naznakama da su i neki drugi čimbenici (npr. pogrešna privatizacija banaka i njihov nezreli nadzor uz previše popustljivo licenciranje), uz manjkave ili nepostojeće kreditne politike, pridonijeli izbijanju druge bankovne krize (Šonje i Vujčić, 2000.) U svakom slučaju, razvoj kreditnih politika banaka u tranziciji sam je po sebi bio iznimno važan fenomen, pa su u veljači i ožujku 2000. godine istraživači Hrvatske narodne banke proveli i drugo anketiranje banaka s istom temom.

U sferi kreditnih politika hrvatskih banaka zaključci druge ankete bili su mnogo optimističniji nego zaključci prve ankete: pozitivan učinak poteškoća u bankarskom sektoru odrazio se (kroz odredbe Zakona o bankama iz prosinca 1998.) na formiranje pisanih kreditnih politika svih banaka, i što je mnogo značajnije, na dosljednije provođenje pisanih kreditnih politika u praksi (Kraft sa suradnicima, 2001.) Međutim, druga je anketa otkrila i niz prepreka i izazova s kojima su se po povratku u

mirnije vode suočile banke koje su preživjele drugu bankovnu krizu.

Kao glavnu prepreku sigurnosti i cjenovnoj efikasnosti kreditiranja, kao osnovne djelatnosti banaka, sami bankari identificirali su sporost sudova u većim sredinama, “rupe” u zakonima koje omogućavaju beskonačna odugovlačenja parničnih postupaka te produžničku klimu u manjim sredinama. Uz te probleme povezane s pravosudnim aspektom bankovnog poslovanja, istraživači Hrvatske narodne banke kao bitne probleme istaknuli su i nedostupnost povijesnih podataka o kvaliteti potencijalnih dužnika i nepostojanje ili zastarjelost sustava i procesa procjene kreditne sposobnosti klijenta u mnogim bankama. Pitanja veličine, specijalizacije i konkurencije istraživači su istaknuli kao najveće strateške izazove banaka u idućem razdoblju.

Druga anketa o bankama iz 2000. godine bavila se i obilježjima “prve faze” ulaska stranih banaka na hrvatsko financijsko tržište, kao najvažnijega i, nerijetko, kontroverznog procesa u hrvatskom bankarstvu u posljednjih šest do sedam godina. Raščlamba utjecaja stranih banaka na hrvatski bankovni sustav u prvoj fazi njihova ulaska (Galac i Kraft, 2001.) pokazala je da su strane banke u tom razdoblju osigurale dodatna, dugoročnija i jeftinija, sredstva za kreditiranje privatnog sektora te nužnu dodatnu likvidnost bankama u doba druge bankovne krize. Na temelju rezultata ankete i dodatnih statističkih podataka istraživači su zaključili da je prva faza ulaska stranih banaka imala uglavnom pozitivan utjecaj na hrvatski bankovni sustav, iako vjerojatno ne onoliki koliki su na temelju teorijskih razmatranja očekivali optimističniji i stranim ulaganjima skloniji stručnjaci.

Konačno, tijekom travnja 2002. godine Hrvatska narodna banka provela je treće po redu anketiranje banaka koje posluju na teritoriju Republike Hrvatske, a koja se, sada već tradicionalno, ponavlja u dvogodišnjim ciklusima. Ocijenjena je kvaliteta predviđanja danih u sklopu druge ankete koja su se odnosila na konsolidaciju bankovnog sustava, na nastavak tržišne utakmice među bankama te na pojačani utjecaj ulaska stranoga kapitala u hrvatski bankovni sustav, tj. većinsko strano vlasništvo nad hrvatskim bankama – utjecaj koji je zbog svoje posebne važnosti detaljno raščlanjen u odvojenom izvješću (Kraft, 2002.) Također, prikupljene su ocjene i promišljanja eminentnih hrvatskih bankara o trenutačnom stanju i trendovima u bankarstvu i u njegovu okružju te su uspoređene s ocjenama koje proizlaze iz statističkih podataka HNB-a. Tako je dobivena uravnotežena mješavina subjektivne i objektivne ocjene stanja u hrvatskom bankarstvu te

---

1 Autor se zahvaljuje kolegama Hrvoju Dolencu, Vedranu Šošiću i Mladenu Dulibi koji su sudjelovali u procesu stvaranja i provođenja trećega HNB-ova anketiranja banaka. Posebna zahvala za obradu anketnih upitnika pripada kolegi Ivici Previću, za pripremu grafičkih i tabličnih prikaza kolegici Lani Dukić, te za korisne sugestije i komentare na prvu inačicu ovog izvješća Tihomiru Stučki i Evanu Kraftu.

predviđanje kretanja u bankarstvu i u njegovu okružju u kratkoročnom razdoblju od 2002. do 2003. Rezultati opisane analize u cijelosti su prvi put prikazani u ovom izvješću.

2. Konsolidacija i tržišno pozicioniranje banaka od 2000. do danas

U 2000. godini završilo je razdoblje "čišćenja" bankovnog sustava od banaka zahvaćenih valom propadanja financijskih institucija tijekom 1998. i 1999. godine i počelo je razdoblje bitnih promjena u vlasničkim strukturama banaka. Završetak procesa čišćenja sustava očitovao se u znatnom smanjenju ukupnog broja banaka: sa 53 na 43, koji je u 2001. godini ostao nepromijenjen. Početak procesa promjene vlasničke strukture ogledao se u smanjenju broja domaćih državnih banaka: sa 10 na 3 i domaćih privatnih banaka: sa 30 na 20, dok je istodobno broj banaka u stranom vlasništvu znatno porastao: sa 13 na 20. Trend smanjenja broja domaćih privatnih banaka nastavio se i u idućoj, 2001. godini, uz istodobno povećanje broja banaka u stranom vlasništvu, dok je prvu polovicu 2002. godine obilježio nagli skok broja domaćih privatnih banaka: sa 16 krajem 2001. godine na 23 koncem lipnja 2002.

Tablica 1. Broj banaka

	Domaće banke u državnom vlasništvu	Domaće banke u privatnom vlasništvu	Strane banke	Ukupno
1993.	25	18	0	43
1994.	26	23	1	50
1995.	14	39	1	54
1996.	10	43	5	58
1997.	7	46	7	60
1998.	8	42	10	60
1999.	10	30	13	53
2000.	3	20	20	43
2001.	3	16	24	43
VI. 2002.	2	23	22	47

Izvor: HNB

Opisane promjene u broju i vlasničkoj strukturi banaka (Tablica 1.) tijekom posljednje dvije i pol godine proizvod su istodobnog djelovanja više sila koje su

značajno odredile trenutačni smjer razvoja hrvatskog bankarstva. Prvo, smanjenje broja domaćih državnih banaka, uz jednako povećanje broja stranih banaka, tijekom 2000. godine proizišlo je iz vremenske podudarnosti neodgodive financijske potrebe države za privatizacijom banaka u njezinu vlasništvu sa željom većeg broja inozemnih ulagača (prije svega, ali ne isključivo, banaka) da u "drugom valu" uđu na hrvatsko tržište. Drugo, povećanje broja stranih banaka u 2001. godini, uz jednako smanjenje broja domaćih privatnih banaka, ostvareno je kupovinom banaka u domaćem privatnom vlasništvu koje su osjetile nužnost okrilja jačega strateškog partnera, od strane hrvatskih banaka koje su već bile u stranom vlasništvu, ali su željele dodatno okrupnjeti radi boljeg položaja na tržištu. Konačno, porast broja domaćih privatnih banaka tijekom 2002. godine izravno je uzrokovala Hrvatska narodna banka svojom odlukom o obveznom prerastanju štedionica u banke do kraja 2001. godine ili, u suprotnom, njihovu gašenje, odnosno transformaciji u štedno-kreditne zadruge. Ta je odredba rezultirala pojavom skupine od 8 novih banaka (jedna od njih pojavila se već krajem 2001. godine) nastalih na temeljima bivših štedionica, što je utjecalo na povećanje ukupnog broja banaka.

Još značajnije od opisanih promjena broja banaka u pojedinim segmentima vlasničke strukture jesu promjene u vlasničkoj strukturi ukupne imovine banaka koje su se dogodile u posljednje dvije godine. Naime, tijekom cijelog razdoblja od 1. siječnja 1996. do 31. prosinca 1998. udio ukupne imovine banaka u domaćem državnom vlasništvu bio je veći od 40%, u domaćem privatnom vlasništvu veći od 20%, a u stranom vlasništvu manji od 10%. No, nakon privatizacije najveće domaće državne banke krajem 1999. započeo je već spomenuti drugi val ulaska stranoga kapitala u hrvatski bankovni sustav, tijekom kojega su (gotovo) sve najveće banke prešle u strano vlasništvo. Tako se udio imovine banaka u stranom vlasništvu već krajem 2000. godine popeo na, u usporedbi s ostalim tranzicijskim zemljama, visokih 84%. Konačno, nakon dvije i pol godine drugoga vala ulaska stranoga kapitala u hrvatski bankovni sustav, krajem lipnja 2002. u Hrvatskoj je čak 90% imovine banaka u stranom vlasništvu, a samo 6% u domaćem privatnom i 4% u domaćem državnom vlasništvu.

Kako je već naznačeno kod rasprave o kretanju broja banaka na tržištu, prikazani prelazak (Tablica 2.) najvećeg dijela imovine hrvatskih banaka u ruke stranih vlasnika u razdoblju od 2000. godine do danas nije bio u potpunosti određen privatizacijskom strategijom hrvatskih vlasti. Naime, prodaja dviju najvećih banaka

Tablica 2. Vlasnička struktura bankovnog sustava (u % ukupne imovine)

	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	VI. 2002.
Domaće banke u državnom vlasništvu (%)	78,4	41,9	43,1	45,6	5,7	5,0	4,0
Domaće banke u privatnom vlasništvu (%)	20,7	54,1	50,3	14,5	10,2	5,6	6,1
Strane banke (%)	1,0	4,0	6,7	39,9	84,1	89,3	90,0
Ukupna imovina (u mlrd. HRK)	73.783	88.871	96.777	93.523	111.838	148.428	153.679

Izvor: HNB

stranim vlasnicima koji do tada nisu bili prisutni na hrvatskom tržištu, dovela je do hitne potrebe manjih banaka u stranom vlasništvu (mahom onih iz prvog vala ulaska) da smanje razliku u veličini između sebe i spomenutih dviju najvećih banaka, i tako ojačaju svoju tržišnu poziciju. Tako su u protekle dvije godine banke iz prvoga vala primijenile jednu od dvije uobičajene strategije povećanja tržišnog udjela: jedne su posegnule za rapidnim rastom bilančne svote kroz agresivan rast kreditiranja, a druge su kupile i pripojile (ili će tek pripojiti) neke od preostalih banaka raspoloživih za prodaju. Kao usputni rezultat toga natjecanja banaka u veličini ističe se sada već dvogodišnji, iako blagi trend opadanja tržišne koncentracije bankarskog sektora, unatoč istodobnom smanjenju ukupnog broja banaka, na štetu manjih banaka (Tablica 3.).

Tablica 3. Tržišna koncentracija bankarskog sektora

	Udio imovine dviju najvećih banaka u ukupnoj imovini banaka (%)	Udio imovine četiriju najvećih banaka u ukupnoj imovini banaka (%)	Broj banaka s imovinom manjom od 500 mil. HRK	Broj banaka s imovinom od 500 i više mil. HRK
1995.	53,7	68,2	35	18
1996.	46,3	60,1	36	21
1997.	40,3	53,1	32	28
1998.	40,5	53,3	29	31
1999.	43,6	58,1	27	26
2000.	48,1	62,0	18	27
2001.	46,3	60,0	16	28
VI. 2002.	45,4	58,8	21	26

Izvor: HNB

Sažeto rečeno, razdoblje od početka 2000. godine do trenutka pisanja ovog izvješća sredinom 2002. godine obilježeno je 1. smanjenjem ukupnog broja banaka, 2. nestankom cijele jedne klase štedno-depozitnih ustanova (štedionica), 3. gotovo potpunim nestankom banaka u domaćem državnom vlasništvu, 4. osvajanjem dominantne pozicije inozemnoga kapitala u hrvatskome bankovnom sustavu i 5. postupnim smanjenjem tržišne koncentracije bankarskog sektora okrupnjavanjem srednjevelikih banaka. Zbog toga, fazu razvoja hrvatskoga bankovnog sustava započetu 2000. godine s pravom možemo nazvati fazom konsolidacije i tržišnog pozicioniranja, a ona, premda nešto manje izražena, traje još i danas.

Značenje faze konsolidacije i tržišnog pozicioniranja banaka za razvoj cjelokupnoga financijskog sustava zemlje neupitno je: općeprihvaćeni je konsenzus u stručnoj javnosti da je upravo ta faza razvoja bankarstva donijela sa sobom njegovu iznimno brzu transformaciju iz socijalističkoga, definiranoga ponudom, u kapitalističko, koje pokreće potražnja. Istodobno, ekonomska, i još više politička struka podijeljene su oko odgovora na pitanje da li se ta nužna transformacija bankarstva mogla provesti a da se ujedno gotovo potpuno ne otuđi nacionalni bankovni sustav.

Provedenim anketiranjem banaka pokušalo se odgovoriti na pitanje koji su konkretni pomaci učinjeni u razvoju hrvatskog bankarstva u posljednje dvije godine kako bi se potvrdila ili osporila navedena jednoglasna pozitivna ocjena transformacije bankovnog sustava u navedenom razdoblju. Nadalje, anketa je pokušala dati odgovor na pitanje o obliku i intenzitetu utjecaja ulaska inozemnih vlasnika u domaće banke na bankovni sustav kao cjelinu kako bi riješila navedene dvojbe oko nužnosti toga ulaska za provedenu transformaciju banaka. Zbog opsežnosti te dvije teme utjecaj ulaska inozemnoga kapitala u hrvatsko bankarstvo obrađen je u posebnom izvješću (Kraft, 2002.).

U ovom izvješću prikazujemo subjektivne ocjene faze konsolidacije i pozicioniranja koju su kroz anketu dali sami bankari te uspoređujemo njihove ocjene s objektivnim ocjenama na temelju javno dostupnih statističkih i drugih podataka. U prvom, najkraćem dijelu teksta ukratko opisujemo metodologiju korištenu u prikupljanju i obradi anketnih podataka. Zatim raščlanjujemo rezultate ankete, odnosno uspoređujemo odgovore bankara na anketna pitanja s odgovorima koje pružaju drugi izvori. Pred kraj dajemo vlastito viđenje smjera glavnih kretanja u bankovnom sustavu u bliskoj budućnosti, na temelju planova i predviđanja bankara za iduće kratkoročno razdoblje, do kraja 2003. godine. Konačno, u zaključku teksta dajemo ukupnu ocjenu značenja transformacije bankovnog sustava u posljednje dvije godine te osvrt na neostvarene mogućnosti i objektivne prepreke njegovu daljnjem razvoju.

3. Anketiranje banaka: metodologija

Svim hrvatskim bankama najprije je upućena molba za sudjelovanje u anketi o bankama i pisani dio anketnog upitnika, a zatim su s predstavnicima banaka koje su pristale sudjelovati u anketi vođeni razgovori u trajanju od oko 1 sat i 45 minuta, tijekom kojih im je postavljeno 18 pitanja iz usmenog dijela anketnog upitnika, s kojima oni nisu bili unaprijed upoznati. Konačni rezultati ankete dobiveni su objedinjavanjem većinom kvantitativnih odgovora iz prvoga dijela anketnog upitnika s, većinom, kvalitativnim odgovorima iz drugoga dijela upitnika.

Pitanja iz drugoga dijela ankete pokrila su uglavnom sva važna područja u poslovanju banke (kreditnu politiku, upravljanje rizicima, tržišnu strategiju i planove itd.) te uvjete poslovanja banaka koji su određeni vanjskim čimbenicima (konkurenciju, sudstvo, monetarnu politiku, dostupnost međunarodnih tržišta novca i kapitala itd.). Razgovori su vođeni uglavnom s članovima uprava i izvršnim direktorima zaduženim za kreditiranje stanovništva, kreditiranje gospodarstva, upravljanje rizicima i za riznične poslove.

Uz ustrajanje na dobivanju konkretnih odgovora, sugovornici su poticali i na raspravu o najznačajnijim temama za hrvatsko bankarstvo danas i u sljedećem srednjoročnom razdoblju. Cilj je bio otkriti kako bankari gledaju na ostvarene pomake u razvoju hrvatskog bankarstva, na trenutačne probleme u bankarstvu i u njegovu okružju te na opasnosti koje vrebaju hrvatske banke u bliskoj budućnosti.

Ovdje prikazani rezultati ankete temelje se na

pisanim odgovorima i na razgovorima s predstavnicima gotovo svih banaka koje su tijekom anketiranja poslovale u zemlji. U anketi nisu sudjelovale samo dvije manje banke koje su u doba provođenja ankete bile preuzete postupkom prenošenja portfelja manje banke većoj banci uz planiranu postupnu likvidaciju manje banke. Tako je anketi pristupilo 40 od ukupno 42 banke, odnosno ispitani uzorak gotovo je istovjetan ciljanoj populaciji, što je znatno pojednostavilo obradu prikupljenih podataka. Također, ovakav, sada već tradicionalno dobar odaziv banaka na poziv za sudjelovanje u anketama HNB-a koje se provode svake druge godine ulijeva veliku sigurnost u reprezentativnost ocjena, stavova i razmišljanja bankara koji su prikazani i ocijenjeni u ovom izvješću.

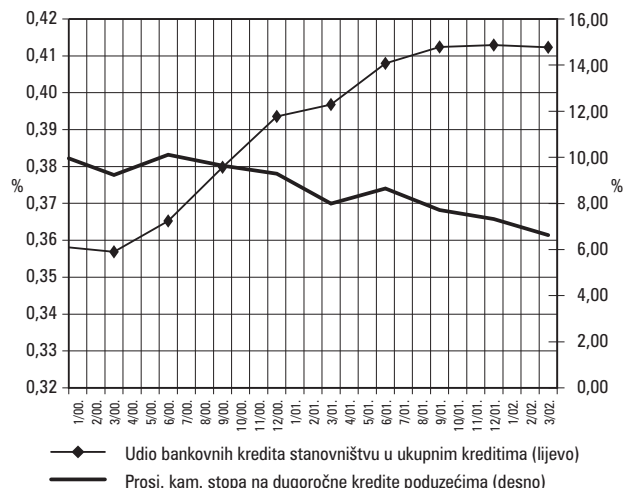
4. Anketiranje banaka: rezultati

4.1. Kreditne politike i ponuda kredita u bankama koje posluju u Hrvatskoj

Banke koje posluju na teritoriju Republike Hrvatske uglavnom nisu mijenjale svoje kreditne politike unatrag dvije godine, tj. od našega prethodnog anketiranja banaka. Tako su posljednje bitne promjene provedene već do 2000. godine, a kao reakcija na probleme u bankarskom sektoru tijekom 1998. i 1999. Te su se promjene ponajprije odnosile na preciznije procedure za odobravanje kredita, objektivniju ocjenu kreditne sposobnosti klijenata (Tablica 1.a i 1.b u Dodatku) i formalno odvajanje funkcije ocjene kreditnog rizika od funkcija marketinga i prodaje bankarskih proizvoda.

Iako kreditne politike nisu doživjele značajnije promjene u posljednje dvije godine, promjene nekih njihovih parametara upućuju na strateško okretanje velikih banaka k obilnijem kreditiranju sektora stanovništva i dugoročnijem kreditiranju sektora gospodarstva u ovom razdoblju (Prikaz 1.). Zaokret u kreditiranju stanovništva (Tablica 2.a u Dodatku) postignut je laganim poboljšanjem uvjeta kreditiranja i neposrednijim pristupom klijentima uz agresivniji mar-

Prikaz 1: od siječnja 2000. godine primjetan je trend relativnog porasta kreditiranja stanovništva i jeftinijega dugoročnoga kreditiranja poduzeća

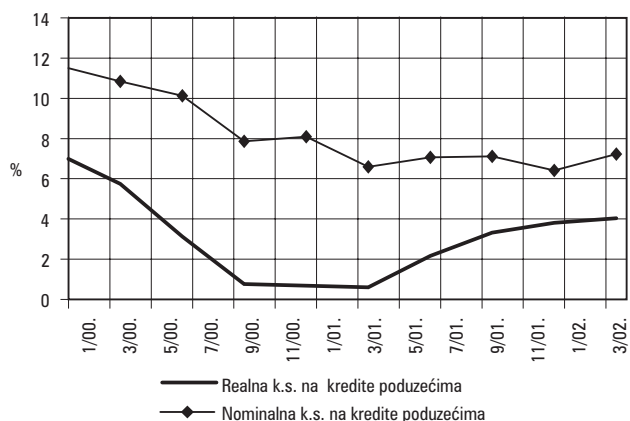

Izvor: HNB i izračun autora

keting. Kod kreditiranja poduzeća (Tablica 2.b u Dodatku) omogućena je veća dostupnost jeftinijih dugoročnijih kredita gospodarstvu, u čemu nemalou ulogu imaju i programi raznih državnih institucija kao što su HBOR, jedinice lokalne uprave i Ministarstvo obrta, maloga i srednjeg poduzetništva.

Kao uzrok opisanih dvaju strateških zaokreta na aktivnoj strani poslovanja banaka bankari navode prije svega oštru konkurenciju. Tako smatraju da su se kamatne stope na kredite poduzećima spustile na njihov minimum i da bi njihovo daljnje spužtanje, u trenutačno još uvijek za vjerovnika nepovoljnom pravnom okružju bilo potencijalno vrlo opasno. S ovakvom ocjenom visine kamatnih stopa na kredite poduzećima koja se često čuje od strane banaka vjerovnika vjerojatno se ne bi složila poduzeća dužnici. Naime, iako su kamatne stope na kredite poduzećima nominalno padale do kraja 2001. godine, one su realno rasle od ožujka 2001. godine (Prikaz 2.).

Prikaz 2: dok kamatna stopa na bankovne kredite poduzećima nominalno kontinuirano pada, realno ona raste još od ožujka 2001.

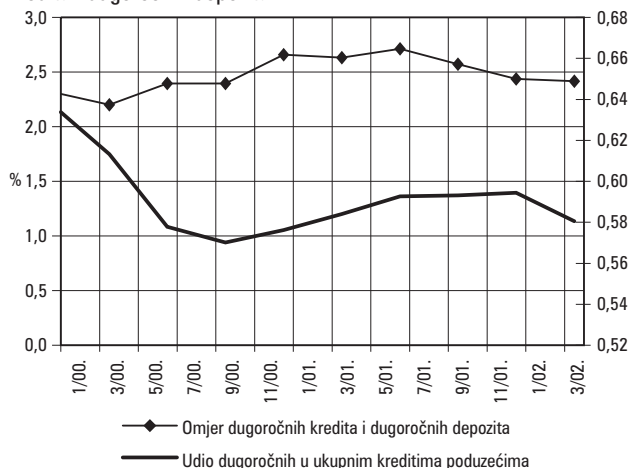
Izvor: HNB i izračun autora

Na sličan način, pogoršanu ročnu neusklađenost izvora i plasmana uzrokovanu najnovijim okretom k dugoročnijem kreditiranju, uz još uvijek pretežito kratkoročne izvore, bankari već sad smatraju vrlo opasnom. S druge strane, statistika HNB-a pokazuje da se udio dugoročnih kredita poduzećima u ukupnim kreditima poduzećima nije značajnije promijenio u posljednje dvije godine (unatoč smanjenim kamatnim stopama). Također, u istom razdoblju, pogoršanje ročne neusklađenosti, koje signalizira povećanje ukupnih dugoročnih kredita (u aktivi) u odnosu prema ukupnim dugoročnim depozitima (u pasivi), tek je neznatno (Prikaz 3.). Iz svega je očito da prava opasnost od okretanja k dugoročnome kreditiranju, uz nepromijenjene izvore, eventualno vrebata tek u nekom budućem razdoblju.

Konačno, na polju stambenoga kreditiranja, koje je tek nedavno na hrvatskom tržištu doživjelo ozbiljniji zamah, većina banaka u stambenim štedionicama² ne vidi konkurenciju. Smatraju da banke, koje daju kredite većih iznosa, duže ročnosti i uz jednostavniju proceduru, privlače posve drukčiji profil klijenta od stambenih

2 Za detaljan prikaz poslovanja stambenih štedionica u Republici Hrvatskoj vidjeti Tepuš (2001).

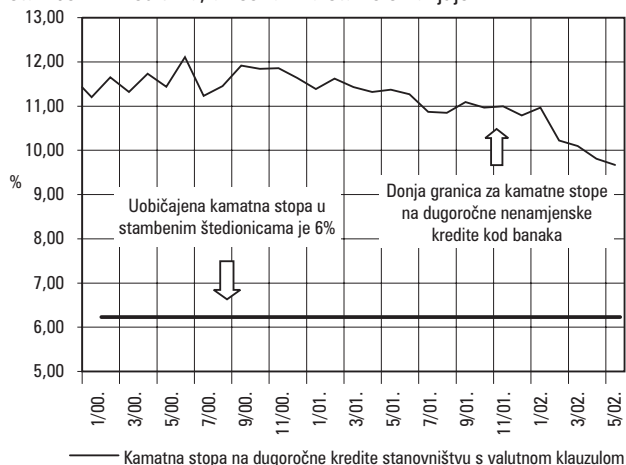
Prikaz 3: udio dugoročnih u ukupnim kreditima poduzeća ne pokazuje jasan trend rasta u posljednje dvije godine, kao ni omjer dugoročnih kredita i dugoročnih depozita

Izvor: HNB i izračun autora

štedionica, koje pružaju sporo dostupne, ali zato vrlo povoljne manje stambene kredite kraćih rokova otplate (Tablice 3.a i 3.b u Dodatku). U biti, bankari glavnu ulogu stambenih štedionica u sustavu vide u poticanju štednje, a ne u stambenom kreditiranju u klasičnom smislu. Bankari također očekuju da će uloga stambenih štedionica u sitnom stambenom kreditiranju još oslabjeti zbog pada kamatnih stopa banaka na trenutačno vrlo skupe nenamjenske kredite stanovništvu (Prikaz 4.).

Prikaz 4: od siječnja 2000. godine dugoročni su nenamjenski bankovni krediti stanovništvu nekonkurentni u usporedbi sa stambenim kreditima, ali se razlika stalno smanjuje

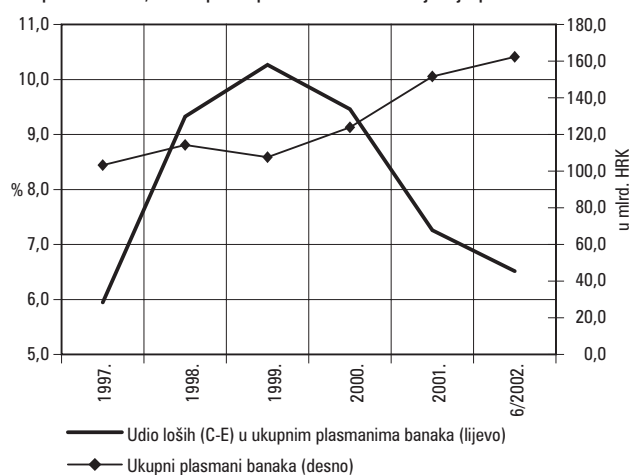
Izvor: HNB

U zaključku rasprave o kreditnim politikama banaka bankari navode da su niže kamatne stope i odnedavna veća dostupnost dugoročnijih kredita rezultat iznimno oštrem konkurenciji u posljednjoj "rundi" oligopolnog pozicioniranja na hrvatskom bankarskom tržištu. Tako niže kamatne stope nisu proizišle iz povećane pravne sigurnosti vjerovnika i smanjenja njihova kreditnog rizika u poslovima kreditiranja gospodarstva i stanovništva, kako se to često tumači, što te trendove čini potencijalno opasnim za bankovni sustav. Ovako pesimistične ocjene bankara u svojevrsnom su sukobu s podacima koje su HNB-u dostavile same banke, a koji pokazuju značajno

smanjenje procijenjene rizičnosti plasmana banaka u posljednje dvije godine.

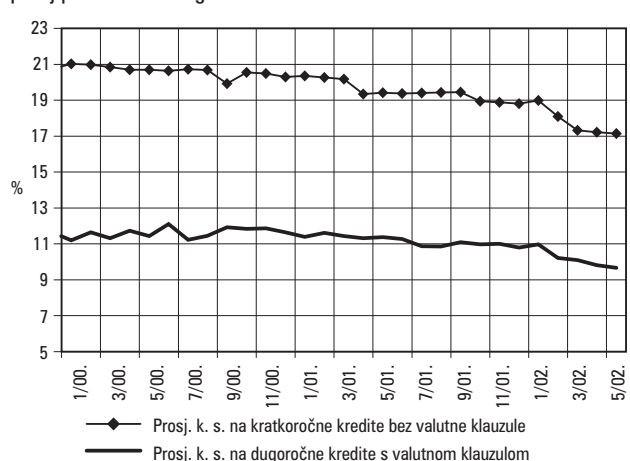
Ako prikazano smanjenje udjela loših plasmana u ukupnim plasmanima banaka, uz istodobno snažan rast ukupnih plasmana, (Prikaz 5.) nije proizišlo iz smanjenja kreditnog rizika vjerovnika u poslovima kreditiranja gospodarstva i stanovništva, onda je sljedeći najvjerojatniji uzrok te pojave previše optimistična klasifikacija novih plasmana (tzv. *seasoning effect*). S druge strane, moguće je i da je klasifikacija plasmana iz 1999. godine bila previše pesimistična, s obzirom na gospodarski oporavak do kojega je došlo, pa je smanjenje udjela loših plasmana u ukupnim plasmanima banaka rezultat reklasifikacije starih plasmana u niže rizične skupine. U svakom slučaju, tek će vrijeme pokazati jesu li anketirani bankari bili previše pesimistični u pogledu svoje subjektivne ocjene sistemskog kreditnog rizika, ili su njihove institucije bile previše optimistične pri klasifikaciji novih plasmana prema stupnju rizika u protekle dvije godine, ili se nije dogodilo niti jedno od navedenoga.

Prikaz 5: dok ukupni plasmani banaka snažno rastu treću godinu zaredom, u istom razdoblju udio loših plasmana (klasificiranih u skupine C do E) u ukupnim plasmanima značajno je pao

Izvor: HNB

Prikaz 6: bankovni krediti stanovništvu značajnije su pojeftinili tek u prvoj polovici 2002. godine

Izvor: HNB

Što se tiče ostatka 2002. godine i nadalje, bankari u svojim anketnim odgovorima predviđaju daljnje jačanje međusobne konkurencije na aktivnoj strani poslovanja banaka, uz očekivano seljenje tržišne utakmice u arenu kreditiranja stanovništva gdje još uvijek ima puno prostora za smanjenje aktivnih kamatnih stopa, koje su posljednjih nekoliko godina stagnerale na vrlo visokim razinama (Prikaz 6.).

4.2. Upravljanje rizicima u bankama

Bankari i dalje kreditni rizik smatraju jedinim svakodnevnim i najraširenijim rizikom u poslovanju banke, te njemu posvećuju i najveću pažnju. To se vidi i iz njihovih opisa bitnih promjena u procesu mjerenja, praćenja i ograničavanja kreditnog rizika u posljednje dvije godine. Naime, prema tvrdnjama bankara, odvajanje funkcije upravljanja kreditnim rizikom od funkcije odobravanja kredita provedeno je kod svih, i najmanjih banaka. Nadalje, ovisno o veličini banke, kod nekih je banaka odvojena *ex ante* procjena od *ex post* ocjene kreditnih rizika, a obje su funkcije odvojene od upravljanja nekvalitetnim tražbinama. Konačno, kod gotovo svih banaka služba za ocjenu kreditnog rizika izravno odgovara članu uprave, a nerijetko i samom predsjedniku uprave.

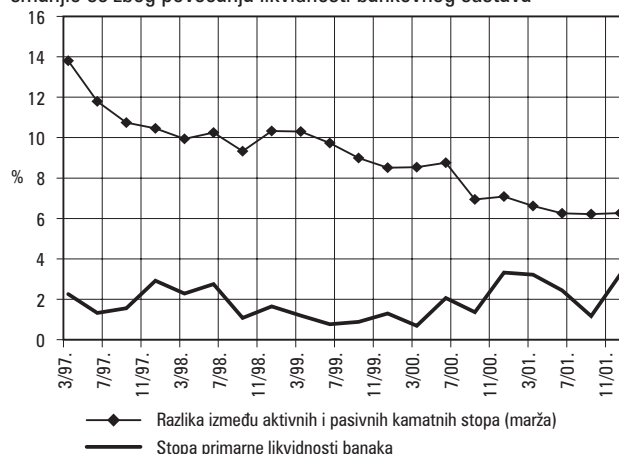
Od značajnijih promjena u upravljanju kreditnim rizikom većina je banaka uvela proces automatizirane procjene kreditne sposobnosti klijenta (engl. *credit scoring*) za fizičke osobe, koji je u doba provođenja prethodne ankete, prije dvije godine zatečen tek kod manjine banaka. U međuvremenu, neke su banke uvele automatiziranu procjenu kreditne sposobnosti klijenta i za pravne osobe, pa su te banke sada tehnološki naprednija manjina. Također, veće su banke uvele ograničenja za sve izloženosti na aktivnoj strani poslovanja, uključujući i izloženost prema HNB-u, što prije nije bila praksa.

Nedavni slučaj Riječke banke pokazao je da sav napor uložen u upravljanje kreditnim rizikom u časku može biti poništen nepoklanjanjem pažnje ostalim rizicima, ili konkretno riziku prevare (engl. *fraud risk*). U smislu zaštite od prevare u trgovini devizama i vrijednosnicama, odvajanje prednjega, srednjega i stražnjega ureda riznice provedeno je u svim velikim bankama, osim u dvije banke u domaćem vlasništvu, zbog posebnih okolnosti u njihovu poslovanju tijekom posljednjih nekoliko godina. Ipak, potpuna automatizacija riznice (kroz računalni sustav) postoji samo u jednoj banci, dok je u drugim bankama na različitim stupnjevima razvoja. Potpunu odvojenost ureda riznice uz djelomičnu kompjutorizaciju riznice bankari trenutačno smatraju dovoljnom zaštitom od događaja sličnih onima u Riječkoj banci.

Upravljanje tržišnim rizicima bankari smatraju mnogo jednostavnijim u Hrvatskoj nego drugdje zbog nižeg stupnja razvijenosti hrvatskoga financijskog tržišta. Ipak, priznaju odnedavno povećanu ulogu kamatnog rizika i rizika ročne neusklađenosti izvora i plasmana. Naime, kakao priznaju sami bankari, snažniji pad aktivnih kamatnih stopa od pada pasivnih kamatnih stopa eliminirao je zaštitu od kamatnog rizika koju su hrvatske banke donedavno imale u "prenapuhanoj" kamatnoj razlici. S druge strane, rizik ročne neusklađenosti porastao je zbog, kako je već navedeno,

masovnog produljenja ročnosti kredita svim sektorima. Nasuprot navedenim oblicima rizika u usponu, bankari ne zaboravljaju, hiperlikvidnošću bankovnog sustava trenutačno neutralizirani, rizik likvidnosti. Oni smatraju da se neće promijeniti iskustvo iz prošlosti, u kojoj je rizik likvidnosti uvijek naglo postao važan kod svakog pogoršanja općih ekonomskih ili političkih prilika u zemlji (Prikaz 7.).

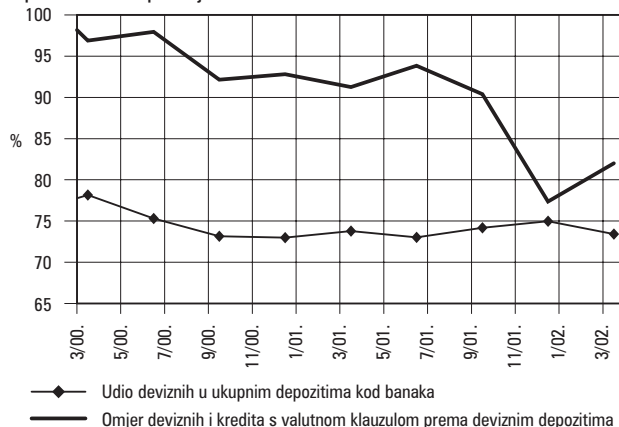
Prikaz 7: dok se kamatni rizik povećao zbog znatnog smanjenja kamatne marže (spreada) u posljednjih nekoliko godina, rizik likvidnosti smanjio se zbog povećanja likvidnosti bankovnog sustava

Izvor: HNB

Faza konsolidacije i tržišnog pozicioniranja, kao ni prethodnih sedam godina stabilnoga makroekonomskog okružja, nisu imali nikakav učinak na razinu valutnog rizika u bankarskom poslovanju, te je on i dalje prisutan u cjelokupnom hrvatskom bankarstvu (Prikaz 8.). Zbog toga ga bankari ovoga puta nisu posebno komentirali, osim u kontekstu želje da Hrvatska usvoji euro kao svoje zakonito platno sredstvo. To je u znakovitom raskoraku s našim nalazima od prije dvije godine kad su bankari gotovo jednoglasno podržali tezu da gubitak prihoda od trgovine devizama ne bi bio nadoknađen manjim troškovima koji bi proizašli iz jednostavnije ponude proizvoda i iz lakšeg zatvaranja devizne pozicije, tezu koju sada također jednoglasno – odbacuju.

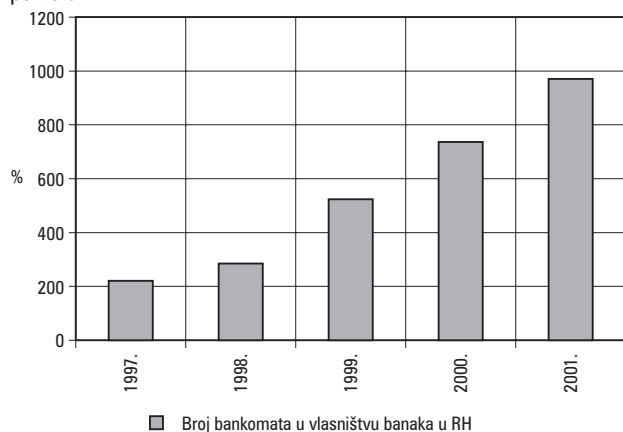
Prikaz 8: udio deviznih u ukupnim depozitima kod banaka nije pao ispod 70% u posljednje tri godine, dok je udio deviznih i kunskih kredita s valutnom klauzulom i deviznih depozita cijelo to vrijeme ispod 100% i u padu je

Izvor: HNB i izračun autora

Konačno, u svjetlu priprema za novi Baselski sporazum o upravljanju rizicima u bankarskom poslovanju (tzv. Basel II³), bankari najveću neizvjesnost očekuju u pogledu procedura za kontrolu operativnih rizika. Ti su rizici u naglom porastu, zbog iznimno snažnog porasta kartičnih (Prikaz 9.) i elektroničkih proizvoda i usluga u posljednjih nekoliko godina. Bankari također smatraju da se nedovoljno pažnje posvećuje tim rizicima, što ilustriraju i primjerom, o kojem se govorka u bankarskoj zajednici, na sreću beznačajnoga gubitka u kartičnom poslovanju koji su jednoj banci nanijeli domaći hakeri.

Prikaz 9: broj bankomata u vlasništvu banaka i dalje je u snažnom porastu

Izvor: HNB

4.3. Pripreme za Basel II

Za mjerenje i kontrolu kreditnog rizika prema Baselu II većina velikih banaka odabrat će internu klasifikaciju kreditnih rizika, a kod banaka s inozemnim strateškim partnerom/vlasnikom ona će se najvjerojatnije razviti na razini (međunarodne) grupe banaka. Različite banke sugovornici nalaze se na različitim stupnjevima razvoja

Prikaz 10. Pristupi mjerenju kreditnog rizika prema Baselu II

Standardizirani pristup	Interna klasifikacija
Pojedinačni ponderi rizika za svaku stavku imovine ovise o kategoriji dužnika (država, banka ili poduzeće). Prema novom sporazumu ponderi rizika određuju se u skladu s ocjenom ovlaštene nezavisne institucije koja se bavi procjenom rejtinga (npr. bonitetna agencija). Konceptualno jednaki kao i u prethodnom sporazumu, standardizirani pristup prema novom sporazumu osjetljiviji je na rizik. Primjerice, prema postojećem sporazumu za plasmane poduzećima postoji samo jedan ponder od 100%, dok novi sporazum predviđa 4 kategorije (20%, 50% 100% i 150%), ovisno o rejtingu poduzeća dužnika.	Banke se za ocjenu kreditnog rizika mogu koristiti svojim internim procjenama boniteta dužnika, ali prema strogim i jasnim metodološkim standardima. Za različite oblike kreditne izloženosti (npr. retail i corporate) moraju postojati detaljni analitički okviri. Interni pristup može biti osnovni i napredni: prema osnovnoj internoj metodologiji banke procjenjuju vjerojatnost nastanka gubitka po svakom dužniku, a nadzorna tijela priskrbuju ostale podatke. Prema naprednoj metodologiji banke s dovoljno razvijenim procesom interne alokacije kapitala moći će same pribavljati sve podatke. Interna klasifikacija omogućava puno veći raspon pondera rizika nego standardizirani pristup, što rezultira većom osjetljivošću na rizik.

Izvor: BIS

interne klasifikacije prema Baselu II, u rasponu od onih banaka kod kojih ta problematika još nije razmatrana do onih koje same, u suradnji s grupom, ili čak u suradnji s međunarodnim bonitetnim agencijama razvijaju modele i računalnu podršku (softver) za internu klasifikaciju.

Većina hrvatskih banaka trenutačno je tek u postupku prelaska s fleksibilne interne klasifikacije omogućene promjenama odluka HNB-a iz 1998. na najnoviju internu klasifikaciju implicitno nametnutu uvođenjem međunarodnoga računovodstvenog standarda (MRS) 39⁴. U primjeni od početka ove godine, MRS 39, između ostaloga, propisuje da se očekivane buduće naplate tražbina vrednuju uzimajući u obzir vremensku dimenziju novca (tj. prema njihovoj sadašnjoj neto vrijednosti). U tom pogledu, banke su nezadovoljne kratkim rokom nametnutim od strane HNB-a za prilagodbu postojećih internih klasifikacija kreditnih rizika MRS-u 39, uzevši u obzir kompleksnost toga standarda i posljedično kašnjenje u njegovoj primjeni, čak i u zapadnim zemljama. Također, primjena MRS-a 39 na razini pojedinoga kredita umjesto na razini portfelja značajno poskupljuje primjenu toga standarda za velike banke s masivnim portfeljima malih kredita odobrenih sektoru stanovništva. Zato one takvu primjenu toga standarda smatraju nepotrebnom mjerom opreza od strane HNB-a, a osobito u svjetlu visoke kvalitete kredita odobrenih stanovništvu, te zbog zanemarivih iznosa pojedinačnih izloženosti po tim kreditima za ukupnu kvalitetu kreditnog portfelja velike banke.

Od očekivanih izazova na putu prilagođivanja Baselu II banke najviše spominju njegovu kompleksnost, tj. činjenicu da je njegov razvoj započeo prije nego što su tranzicijske zemlje uopće bile "uključene u jednadžbu", te je kao takav bio namijenjen samo najvećim bankama – konglomeratima s kompleksnim međunarodnim poslovanjem. U smislu razvoja napredne interne klasifikacije kreditnih rizika (koja podrazumijeva obimne, kvalitetne i dugačke vremenske nizove podataka o dužnicima) banke ističu nepostojanje nacionalnog registra kreditnih obveza. Ipak, bankari se ne mogu međusobno složiti tko je odgovoran za zastoj u stvaranju

3 Basel II je skraćeni naziv za drugi Baselski kapitalni sporazum kojim će biti redefinirane prvim Baselskim kapitalnim sporazumom na međunarodnoj razini preporučene smjernice za najbolju praksu upravljanja rizicima u poslovanju banaka. Za detalje vidi www.bis.org/publ/bcbcsca.htm

4 MRS 39 kratica je za nedavno doneseni međunarodni računovodstveni standard 39, koji predviđa bitno izmijenjeno vrednovanje imovine poduzeća. MRS-ove propisuje Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (akronim: IASB). Vidi www.iasb.org.uk

prvoga takvog registra u Hrvatskoj, izvedbena studija kojega je široj stručnoj javnosti poznata kao HROK⁵ (Prikaz 11.). Većina naših sugovornika ovoga je puta uperila prstom i u HNB, zbog pasivnosti, i u najveće banke, zbog kratkovidnosti: predstavnici malih i srednjih banaka slažu se da najveće banke u HROK-u dugoročno ne vide svoj interes, dok u njegovu nepostojanju kratkoročno vide svoju konkurentsku prednost nad manjim i novijim bankama.

Prikaz 11. Povijest razvoja HROK-a

Lipanj 1997.	Projekt je iniciran na sastanku Vijeća direktora Hrvatskog instituta za bankarstvo i osiguranje.
Veljača 1998.	Prezentirani su rezultati istraživanja tržišta koji su potvrdili interes sudionika hrvatskoga financijskog tržišta za HROK.
Travanj 1998.	Osnovana je radna grupa za izradu studije izvedivosti HROK-a.
Listopad 1998.	Studija je objavljena i prihvaćena na sastanku direktora banaka i dogovoreni su koraci potrebni za realizaciju projekta.
Prosinac 1998.	Novi Zakon o bankama predviđa vodeću ulogu HNB-a u osnivanju nacionalnoga kreditnog registra koji bi osnovale banke.
Srpanj 2002.	Novi Zakon o bankama dopušta poslovnim bankama osnivanje nacionalnoga kreditnog registra; ne spominje HNB.

Izvor: HUB

Zbog svega navedenoga banke očekuju i priželjkuju značajan stupanj suradnje s HNB-om u pogledu primjene novih smjernica za upravljanje rizicima u bankarskom poslovanju koje će biti sadržane u konačnom dokumentu Basela II (Prikaz 12.).

Prikaz 12. Povijest Baselskih sporazuma

Srpanj 1988.	– objavljen prvi Baselski sporazum (<i>Basel Capital Accord</i>)
Kraj 1992.	– rok za početak primjene Baselskog sporazuma
Lipanj 1999.	– prvi prijedlog novog sporazuma
Siječanj 2001.	– objavljen materijal za javnu raspravu (<i>Consultative paper</i>)
Travanj 2001.	– objavljena studija utjecaja novog sporazuma na adekvatnost kapitala banaka (<i>Quantitative Impact Study, QIS</i>)
Kraj svibnja 2001.	– rok za iznošenje primjedaba na novi sporazum; primljeno više od 250 komentara
Studenj 2001.	QIS 2.5 – ispituje stav bankarskog sektora o predloženim modifikacijama sporazuma

⁵ HROK je akronim za “Hrvatski registar obveza po kreditima”, a pod njim se krije sad već pet godina stara inicijativa banaka, HNB-a i Ministarstva financija RH, koja je rezultirala studijom izvedivosti prvoga hrvatskog kreditnog registra. Vidi www.hub.hr

Listopad 2002.	QIS 3 – omogućit će bankama detaljnu i preciznu procjenu utjecaja novog sporazuma na poslovanje banke. Banke su obvezne predočiti rezultate do 20. listopada 2002.
2. tromjesečje 2003.	– konačni prijedlog novog sporazuma; podložen komentarima javnosti
4. tromjesečje 2003.	– završna verzija sporazuma
Kraj 2006.	– rok za početak primjene drugoga Baselskog sporazuma

Izvor: BIS

4.4. Liberalizacija deviznog poslovanja i reforma domaćega platnog prometa

Proces konsolidacije i tržišnog pozicioniranja banaka u posljednje dvije godine nije bio samo interna stvar hrvatskih banaka. Uz već navedene vanjske utjecaje, kao što su neodgodivost privatizacije poslijeratnoga tranzicijskog gospodarstva i nezaustavljivo širenje inozemnoga kapitala na tranzicijska tržišta zbog financijske globalizacije, jedan od glavnih aktivnih “vanjskih” sudionika u ovom procesu bila je i hrvatska središnja banka. U razdoblju od 2000. do danas HNB je predvodio dovršenje triju ključnih reformi hrvatskoga financijskog sustava: liberalizaciju deviznog poslovanja, reorganizaciju domaćega platnog prometa (Prikaz 13.) te eliminaciju štedionica iz sustava kreditno-depozitnih bankarskih institucija. U sklopu ankete bankari su upitani kako ocjenjuju provedbu prve dvije od navedenih reformi, s obzirom da je treća još trajala u doba provođenja ankete.

Prikaz 13. Povijest reforme domaćega platnog prometa

4. siječnja 1995. HNB (tada NBH) usvojio je materijal *Osnove unapređenja domaćega platnog prometa*, u kojem su postavljeni potpuno novi temelji funkcioniranja i ustroja platnog prometa u zemlji, prema kojem su nositelji platnog prometa u zemlji samo depozitne institucije: HNB, banke i štedionice.

1997. godine donesen je prijedlog novog Zakona o platnom prometu i proveden je natječaj za prikupljanje ponuda za oblikovanje i uspostavu sustava velikih plaćanja te je izabran najpovoljniji ponuđač.

25. veljače 1998. zaključen je ugovor o uspostavi sustava velikih plaćanja s tvrtkom *Logica UK Limited* iz Londona. U postojećim zakonskim okvirima izvršene su pripreme za postupni ulazak platnog prometa po računima pravnih osoba u banke.

3. travnja 1999. iz Zavoda za platni promet (ZAP) prenijeti su u HNB računi za namirenje, računi obvezne pričuve i računi obveznih depozita banaka i štedionica.

6. travnja 1999. počeo je raditi Hrvatski sustav velikih plaćanja (HSVP).

Tijekom 1999. uspostavljen je Jedinostveni registar računa poslovnih subjekata, nužna infrastruktura za prijenos računa pravnih osoba iz ZAP-a u banke.

U prosincu 2000. godine Savjet HNB-a donio je odluku o početku rada Nacionalnoga klirinškog sustava.

5. veljače 2001. počeo je raditi Nacionalni klirinški sustav (NKS).

15. listopada 2001. počeo je funkcionirati Jedinствeni registar poslovnih subjekata.

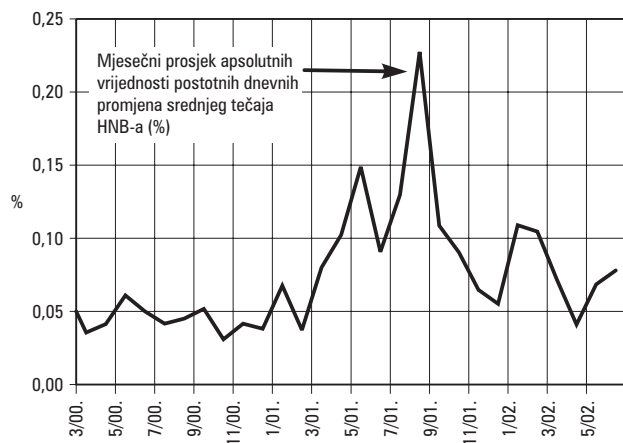
Tijekom 2001. donesen je niz podzakonskih propisa vezanih uz reformu platnog prometa.

Krajem 2001. donesen je novi Zakon o platnom prometu u zemlji, koji se u cijelosti primjenjuje od 1. travnja 2002.

Izvor: HNB

Liberalizaciju deviznog poslovanja iz 2001., kojom je poduzećima omogućeno da slobodno trguju i štede u devizama, svi su bankari ocijenili dobro zamišljenom i provedenom, unatoč jednokratnoj destabilizaciji deviznog tečaja sredinom godine (Prikaz 14.). U suprotnosti s ovom ocjenom postoji opće mišljenje da je nacrt novog Zakona o deviznom poslovanju, koji je trenutačno pred sudom javnosti, korak unatrag u liberalizaciji deviznog sustava. Među glavnim razlozima za ovakvu ocjenu bankari navode očit utjecaj na tekst ovog zakona, po njihovu sudu, nerazumnih strahova HNB-a od izvedenica i od ulaganja stranaca u vrijednosnice središnje banke. Također, većina bankara slaže se da treba ozakoniti devizno kreditiranje stanovništva, što bi uklonilo netransparentne razlike između postojećih inačica valutne klauzule te ulaganje fizičkih osoba u vrijednosnice i bankovne depozite u inozemstvu, koje je ionako moguće preko Interneta (nezakonito) i kroz investicijske fondove (zakonito).

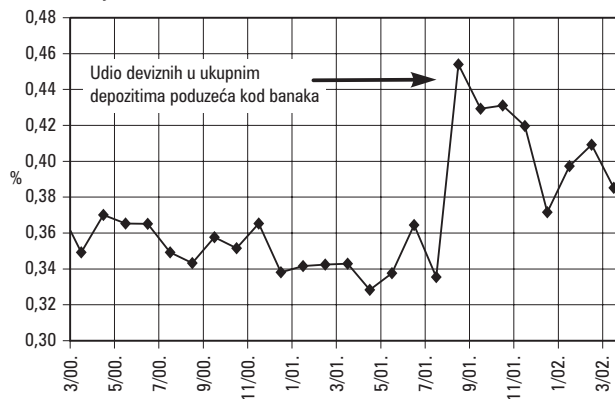
Prikaz 14: osciliranje deviznog tečaja postupno se povećavalo u očekivanju liberalizacije deviznog poslovanja poduzeća, da bi naglo kulminiralo u kolovozu 2001. te se jednako brzo vratilo gotovo na razine iz razdoblja koje je prethodilo liberalizaciji

Izvor: HNB i izračun autora

Neki bankari tvrde, u negativnom tonu, da iako korektno izvedena, niti liberalizacija iz 2001. nije polučila veći učinak: zbog niske opće likvidnosti sektora poduzeća, devizni računi poduzeća prestali su se puniti ubrzo nakon početnog vala kupovine deviza, koji je ionako prouzročen potezima tek nekolicine najvećih i najlikvidnijih poduzeća (Prikaz 15.). Oni koji pak uopće ne drže provedenu deviznu liberalizaciju uspješnom, naveli su nepostojanje propisanih podzakonskih akata jednim od glavnih uzroka neuspjeha u realizaciji devizne liberalizacije.

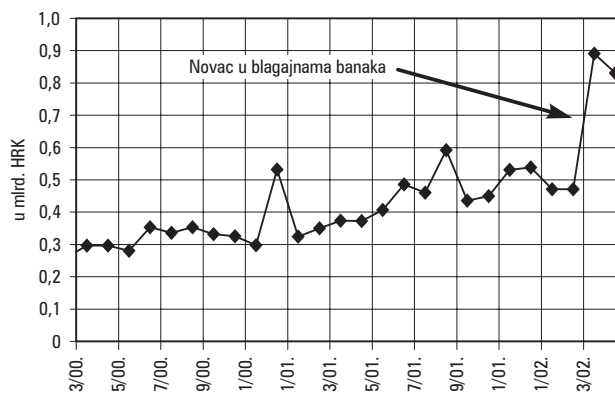
Prikaz 15: nakon silovitog rasta tijekom kolovoza 2001. godine devizni depoziti poduzeća polako padaju prema novoj stabilnoj razini, koja će, čini se, ipak biti viša od razine na kojoj su dočekali deviznu liberalizaciju

Izvor: HNB i izračun autora

Za razliku od spomenute devizne liberalizacije, dovršetak reforme platnog prometa u zemlji tijekom 2002., tj. konačnu deinstitucionalizaciju Zavoda za platni promet (ZAP-a) i prenošenje poslova platnog prometa u banke, kao i donošenje Zakona o platnom prometu, svi bankari smatraju krajnje brzopletom. Kako je nacrt reforme platnog prometa izrađen još davne 1995., bankari smatraju da je provedba reforme trebala biti mnogo postupnija. Banke su brojne tehničke probleme (privremenu nedostupnost ili neispravna stanja pojedinih računa) u naglom prelasku na novi platni sustav krajem prvoga i početkom drugog tromjesečja 2002. ocijenili privremenim i dočekali spremni (Prikaz 16.). Ipak, upozorili su na potencijalne štete koje bi mogli pretrpjeti pojedini njihovi klijenti zbog zastoja i zabuna u prenošenju računa iz bivšeg ZAP-a (sada Financijske agencije ili kraće: Fine) u banke.

Prikaz 16: banke su se pripremile za dovršetak prelaska na novi model platnog prometa u zemlji nesezonskim povećanjem zaliha gotovog novca

Izvor: HNB

Bankari se međusobno ne slažu oko uzroka nastalih problema u uvođenju novoga platnog sustava, pa tako odgovornost za zastoj u provedbi reforme prebacuju jedni na druge. Naime, iz razgovora s bankarima nije jasno je li prijenos računa zapeo kod malobrojnih banaka koje su odlučile same započeti s potpunim vođenjem platnog prometa svojih klijenata, kod HPB-a, za čije probleme

odgovornost prebacuju na političare zbog davanja posebne uloge u platnom prometu nesprenim poštama, ili kod banaka koje su se odlučile za model vođenja platnog prometa u suradnji s Finom. U svakom slučaju, bankari smatraju nedopustivim nastavak spekuliranja sa sudbinom Fine te procjenjuju da će nakon određenog vremena njezina uloga u platnom prometu potpuno iščeznuti, dok će sve veće banke samostalno voditi platni promet za sebe kao i za manje banke kojima to neće biti isplativo.

4.5. Zakonski okvir i sudska praksa

Tijekom posljednjih nekoliko godina, uz vodeću ulogu u provođenju opisanih reformi bankovnog sustava, Hrvatska narodna banka aktivno je koristila i svoju savjetodavnu ulogu u procesu pripreme novih zakonskih rješenja u sferi financijskog sustava zemlje. Napori usmjereni prema osuvremenjivanju zakona koji reguliraju funkcioniranje financijskog sustava rezultirali su s pet novih zakona u 2002. godini: o bankama, o platnom prometu, o tržištu vrijednosnih papira, o štedno-kreditnim zadrugama te o preuzimanju dioničkih društava. Prije toga središnja je banka sudjelovala u redefiniranju svoje vlastite uloge u financijskom životu zemlje u postupku donošenja novog Zakona o HNB-u 2001. godine. Konačno, sedmi zakon u tom valu, onaj o deviznom poslovanju, u završnom je stadiju pripreme, te će njegovim donošenjem biti zaokružen proces preobrazbe hrvatskog zakonodavstva u domeni financijskog sustava, a većim dijelom i njegovo usklađivanje s europskim zakonodavstvom. U sklopu ankete bankari su upitani kako ocjenjuju nove zakone, odnosno njihove prijedloge otvorene za javnu raspravu, s obzirom da je većina navedenih zakona donesena nakon što je provedeno anketiranje.

U vezi s novim Zakonom o bankama⁶ velike su se banke većinom zajednički očitovale još na tekst njegova prijedloga (u doba provođenja ankete prijedlog zakona bio je u saborskoj proceduri), kroz HUB⁷. Ono što su različiti bankari našli pohvalnim jest veća harmonizacija s propisima EU, racionalizacija i ujedinjenje unutarnje revizije i unutarnje kontrole, liberalnija ograničenja ulaganjima u materijalnu imovinu te pozitivan stav prema univerzalnom bankarstvu. Međutim, većina bankara smatrala je definiciju povezanih osoba u prijedlogu zakona neprimjereno restriktivnom za današnje vrijeme (vidi Tablicu 5. u Dodatku), s obzirom da je ona nastala kao izravna reakcija HNB-a na događanja u bankarskom sektoru 1998. i 1999. Ipak, ocjena strogosti nove regulative HNB-a od strane bankara varirala je sa specifičnom situacijom banke koju su predstavljali, pa su tako neki od njih prestrogim ocijenili i zakonska ograničenja nametnuta ulaganjima u materijalnu imovinu kao i velikoj izloženosti (vidi Tablicu 6. u Dodatku).

Najveće zamjerke bankara na regulativu bankovnog sustava ipak se nisu odnosile na sam sadržaj različitih zakona koji reguliraju sektor financijskih usluga, već na

nedorečenost i na neusklađenost tih zakona. Konkretno, bankari su ocijenili da ih je nedorečenost Zakona o bankama do sada nepravedno sprječavala u prodaji dodatnih i pomoćnih bankarskih proizvoda i usluga (npr. proizvodi osiguranja). Također, ustvrdili su da su zbog neusklađenosti Zakona o bankama sa Zakonom o trgovanju vrijednosnim papirima godinama bila nedefinirana pravila trgovanja vrijednosnim papirima.

Problem nedorečenosti i neusklađenosti regulative odrazio se na banke tako što zakoni nisu pružali stvarnu podršku univerzalnom bankarstvu, za koje se Zakon o bankama deklarativno zalagao. Nedugo nakon što je anketa provedena zakonodavac je u srpnju 2002. godine donio novi Zakon o bankama koji izričito dopušta bankama obogaćivanje svoje ponude dodatnim (ne)bankarskim proizvodima. Također u srpnju 2002. donesen je Zakon o tržištu vrijednosnih papira koji bankama izričito dopušta trgovinu vrijednosnim papirima, iako uz očekivano stroge i precizne odrednice Komisije za vrijednosne papire RH, i uz njezinu dozvolu i nadzor. U svakom slučaju, novi su zakoni riješili dvije najveće konkretne zamjerke bankara glede regulative financijskog sustava.

Dok su u pogledu zakonskog okvira primjedbe većine bankara bile rijetke i nebitne, zamjerke na provođenje zakona u praksi bile su mnogobrojnije i dublje. Međutim, te se primjedbe većinom nisu odnosile na već spomenute zakone koji reguliraju domaći financijski sustav, nego na zakone koji upravljaju parničnim postupkom između banke vjerovnika i njezinih dužnika te procesom prisilne naplate tražbina vjerovnika. Najvećim problemom u sudskoj praksi sugovornici su ocijenili još uvijek nisku razinu zaštite vjerovnika, tj. sporost u ostvarivanju neospornih prava vjerovnika (npr. naplata mjenice) i krajnju neizvjesnost pri naplati "ospornih" prava (npr. ulazak u posjed založene nekretnine).

Dok su neki bankari u anketi naveli sitne i sporadične promjene nabolje u posljednje dvije godine, drugi su tvrdili da je praksa jednako loša, s nevjerovatnim sudskim obratima na štetu vjerovnika koji su rezultirali osporavanjem založnih prava i s mogućnošću beskonačnog odugovlačenja dokaznih postupaka na temelju banalnih prigovora, koje omogućava loš zakon i neodlučni suci. Zbog toga se banke sve manje odlučuju na stečajevе, a sve više potiču dužnike na nagodbe. To pokazuje da bankari procjenjuju da je diskont kod nagodbe manji trošak od očekivanog zbroja sudskih troškova, troška upravljanja stečajnom masom i potencijalnog troška gubitka založnog prava, što su sve troškovi povezani s tipičnim stečajem dužnika.

Problem slabe zaštite vjerovnika u sudskoj praksi katkad se povratnom vezom može odraziti i na (ne)primjerenost pojedinih zakonskih ili podzakonskih rješenja. Tako bankari smatraju da je tzv. načelo prebivališta, koje je propisala Baselska komisija⁸, a koje je otuda preuzeto u hrvatske propise⁹, u Hrvatskoj potpuno

6 Novi Zakon o bankama donesen je 3. srpnja 2002. (NN, br. 84/2002.). Prethodni zakoni: NN, br. 161/1998. i NN, br. 94/1993.

7 HUB je akronim za Hrvatsku udruhu banaka. Vidi www.hub.hr

8 Baselska komisija za nadzor banaka je tijelo Banke za međunarodne namire (BIS), koja usuglašava međunarodne standarde nadzora nad bankama. Vidi www.bis.org/bcbs/aboutbcbs.htm

9 U primjeni načela prebivališta u Republici Hrvatskoj presudna je točka XX. Odluke HNB-a o raspoređivanju plasmana i izvanbilančnih rizičnih stavki i utvrđivanju izloženosti banke. Vidi www.hnb.hr/propisi/

promašeno zbog neodgovarajuće sudske prakse. Naime, iskustvo banaka govori da je u Hrvatskoj mnogo veća vjerojatnost naplate banke iz imovine neurednog dužnika u njegovu vlasništvu a koja nije dužnikovo prebivalište (kuća, stan) od vjerojatnosti da će dužnik učiniti sve da prikupi sredstva za otplatu duga kako ne bi izgubio svoj “krov nad glavom”. Za razliku od toga, baselsko načelo prebivališta procjenjuje da je scenarij izbjegavanja gubitka prebivališta vjerojatniji, pa, prema tome načelu, i hrvatski propisi smatraju zalog nad prebivalištem kvalitetnijim od zaloga nad vikend-objektom ili poslovnim prostorom, što je u suprotnosti s evidentiranim sudskim iskustvom banaka.

Kao jedini pozitivni pomak u sudskoj praksi zaštite vjerovnika banke su navele brže aktiviranje fiducija u usporedbi s hipotekom, ali mnoge nemaju dovoljno vlastitog iskustva za takvu ocjenu. S druge strane, uporabu fiducija banke su označile kao izrazito neprikladnu kod kredita s velikim omjerom zaloga u odnosu prema glavnici. Naime, jednom pod fiducijem imovina se ne može upotrijebiti kao zalog pri dodatnom zaduživanju, bez obzira kolika je pozitivna razlika između vrijednosti imovine i iznosa duga, dok se kod hipoteke vrijednost imovine može iskoristiti za nekoliko zaduženja manjih iznosa koji zajedno dosežu vrijednost imovine (tj. nešto nižu vrijednost). Izbor između fiducija i hipoteke (Prikaz 17.) dakle nije potpuno jasan, što se odrazilo i na odgovore bankara na to pitanje.

Prikaz 17. Usporedba glavnih značajki hipotekarnoga i fiducijarnog vlasništva

HIPOTEKA	FIDUCIJA
Sporazumno zasnovano založno pravo koje se opisuje u javnim knjigama. Zasniva se u obliku javnobilježničke isprave s ovršnom klauzulom.	Prijenos vlasništva radi osiguranja tražbine. Zasniva se sporazumom dužnika i vjerovnika (fiducijara) u obliku solemnizirane javnobilježničke isprave.
U zemljišnim knjigama opisuje se kao teret u list C. Hipoteka slijedi nekretninu bez obzira na promjenu vlasništva.	U zemljišnim knjigama u vlasnički list (B list) opisuje se kao vlasnik fiducijar, uz zabilješku “radi osiguranja”.
	Prednosti pred hipotekom – fiducijar ne mora sudskim putem utjerivati tražbinu, naplata se vrši posredstvom javnog bilježnika.
Ako su ostvareni uvjeti za naplatu tražbine, pokreće se ovršni postupak i nekretnina se prodaje na dražbi (dopuštene su najviše tri dražbe). Ako se nekretnina ne proda, ovršni postupak se obustavlja, banka otkupljuje nekretninu i skida hipoteku. Tražbine od dužnika i dalje ostaju i jednake su razlici između starih tražbina i procijenjene vrijednosti nekretnine.	Kad su uvjeti za prodaju nekretnine ispunjeni, objavljuje se prodaja. Ako se nekretnina u roku od tri mjeseca ne proda, prelazi u vlasništvo fiducijara bez naknade i ukida se tražbina od dužnika.

Izvor: Ovršni zakon (NN, br. 57/1996.)

Konačno, jedinstvenu ocjenu pomaka u sudskoj praksi neki bankari smatraju nemogućom i stoga što su prema njihovu mišljenju sudski procesi danas sporiji, a ovrhe brže nego u bliskoj prošlosti, pa ukupna ocjena ovisi o specifičnoj relativnoj težini ta dva kriterija za ocjenjivača. Neurednost zemljišnih knjiga bankari smatraju jednim od najvažnijih razloga za trenutačne probleme u naplati loših tražbina založenom nepokretnom imovinom. Činjenica da je hrvatska vlada prihvatila zajam Svjetske banke od 26 mil. EUR za prvih pet godina reforme zemljišnih knjiga, koja bi ukupno trebala trajati čak 15 godina i stajati više od 37 mil. EUR, vjerojatno potvrđuje ozbiljnost negativnog utjecaja problema zemljišnih knjiga na bankarsko poslovanje.

4.6. Monetarno-devizna politika i bankovno okružje

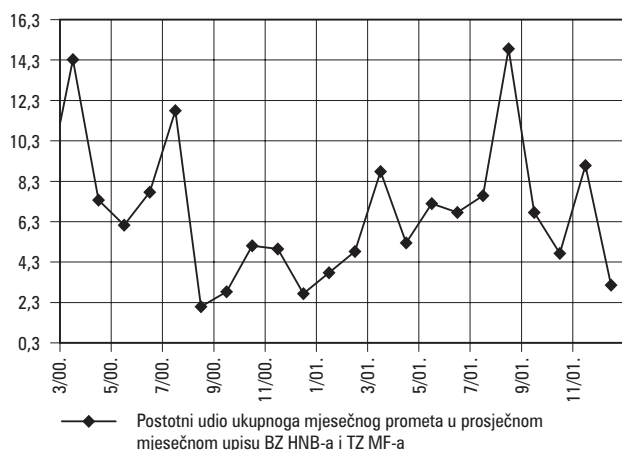
U sferi provedbe monetarne i devizne politike (strani) bankari najproblematičnijom vide mjeru uvođenja obvezne pričuve na izvedenice (vidi Tablicu 5. u Dodatku), za koju tvrde da se ne primjenjuje nigdje u svijetu i da je u suprotnosti s deklarativnim načelom HNB-a da potiče stabilnost bankovnog sustava. Naime, stav je tih bankara da su izvedenice kao dio dopunskoga kapitala banke stabilan (tj. kapitalski) izvor sredstava banke i da stoga trebaju biti tretirane kao kapital, a ne kao depozitna osnovica. Upitnim bankari nalaze i motiv HNB-a da uvede ovu mjeru, a koji pronalaze u onemogućavanju aktivnijeg trgovanja banaka na deviznom tržištu krajem ljeta 2001. godine. U tu svrhu, puno primjerenijom smatraju drugu HNB-ovu mjeru s istim učinkom, a to je uvođenje kunske komponente devizne obvezne pričuve. Zbog navedenoga bankari posebno upitnim nalaze motiv za zadržavanje mjere obvezne pričuve na izvedenice i mjesecima nakon stabilizacije deviznog tržišta. Bankari nisu naveli kao mogući razlog zadržavanja navedene mjere njezin sekundarni cilj – usporavanje kreditnog rasta banaka – za koje je sam HNB priznao da ga teško ostvaruje u 2002. godini, pa je stoga razumno pretpostaviti da bi on mogao biti glavni razlog za zadržavanje te mjere.

Kad je riječ o instrumentima monetarne politike, bankari smatraju da prorjeđivanje aukcija blagajničkih zapisa HNB-a nije postiglo svoj cilj, ako je on bio brži razvoj sekundarnog tržišta vrijednosnica države i središnje banke. U takvim uvjetima, nerazvijenoga, a prema nekima nepostojećega sekundarnog tržišta (Prikaz 18.), blagajnički zapisi HNB-a izgubili su na privlačnosti, pa su katkad banke upisivale trezorske zapise Ministarstva financija čak i kod (male) nepovoljne kamatne razlike između ta dva instrumenta. Naime, zatvaranje ročne, odnosno devizne pozicije, a ne prinos, glavni je motiv upisivanja kunskih, odnosno deviznih kratkoročnih vrijednosnica HNB-a i MF-a. Očito je središnja banka uvidjela nedjelotvornost prorjeđivanja aukcija blagajničkih zapisa HNB-a i/ili prihvatila kao razumnu potrebu poslovnih banaka za češćim aukcijama i prije objavljivanja ovog teksta, pa se tako od početka srpnja 2002. godine aukcije blagajničkih zapisa HNB-a ponovno održavaju svakoga tjedna.

Nadalje, manje banke čak ni zatvaranje pozicija ne nalaze dovoljno motivirajućima za upis kratkoročnih vrijednosnica MF-a i HNB-a. Kad ih upisuju, i jedne i druge vrijednosnice upisuju isključivo iz viškova

Prikaz 18: mjesečno trgovanje kratkoročnim vrijednosnicama države i središnje banke na sekundarnom tržištu u posljednje dvije godine nije premašilo 15% upisa ovih vrijednosnica niti pokazuje jasan trend

Izvor: HNB i izračun autora

primarne likvidnosti, jer su prinosi na njih niski, a lombardni kredit kod HNB-a za koji one po potrebi mogu biti založene preskup. Lombardni krediti kod velikih banaka brže se odobravaju i jeftiniji su, pa mnoge manje banke radije drže depozite kod velikih banaka. Velike su banke ipak prisiljene upisivati te vrijednosnice za "slučaj nužde" (Prikaz 19.).

Prikaz 19. male banke svoje pričuve likvidnosti mnogo češće pohranjuju kod drugih banaka nego kod države i središnje banke

Stanje na dan 30.VI.2002. (u mil. HRK)	Imovina ukupno (1)	Trezorski zapisi MF-a i blagajnički zapisi HNB-a (2)	Depoziti kod bankarskih institucija (3)	Udio kratkoročnih zapisa u ukupnoj imovini banaka (4) = (2)/(1)
Ukupno velike i srednje banke	146.626	9.968	18.156	0,07
Ukupno male banke (imovina < 750 mil. HRK):	7.081	358	803	0,05
Ukupno sve banke	153.707	10.326	18.958	0,07

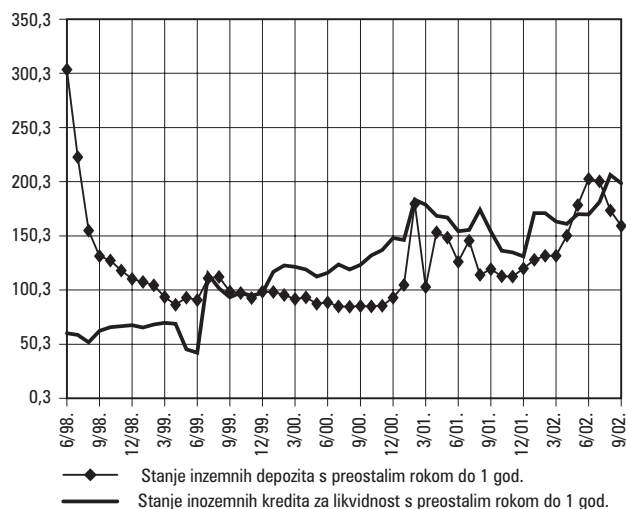
Izvor: HNB i izračun autora

Nastavno na lombardni kredit, a u smislu kreditiranja iznenadne potrebe za likvidnošću, bankari tvrde da se sve banke u stranom vlasništvu, tj. sve velike banke, koriste dostupnim im deviznim izvorima na međunarodnom tržištu novca samo u slučaju nužde, ali ne i u dnevnom upravljanju likvidnošću. Kredite HNB-a danas vide kao instancu "posljednjeg utočišta" (poznatije kao engl. *last resort*), a ne više kao posljednje utočište. Ipak, tračak sumnje na ocjenu o smanjenoj ulozi HNB-a kao zajmodavca u krajnjoj nuždi bacaju statistički podaci HNB-a koji pokazuju stabilno rastuće visoke razine kratkoročnih inozemnih depozita i kredita kod hrvatskih banaka (Prikaz 20.). Njihovo moguće naglo povlačenje, u slučaju većih poremećaja na financijskom tržištu, lako bi moglo vratiti HNB-u njegovu središnju ulogu u očuvanju likvidnosti bankovnog sustava.

S druge strane, male banke nemaju brz i izravan pristup međunarodnim tržištima, već im je on moguć samo preko korespondentnih banaka. Iz svega navedenoga nameće se zaključak da ako velike banke imaju izrazitih prednosti nad malim bankama, onda to nije veća mogućnost brzog zadovoljenja iznenadne

potrebe za likvidnošću u nuždi, nego bolji pristup jeftinijim inozemnim kreditnim linijama na kontinuiranoj osnovi (*de facto* revolving kreditiranje) u redovnim uvjetima na tržištu.

Prikaz 20: razina inozemnih depozita kod hrvatskih banaka udvostručila se od početka 2001. godine, a inozemnih kredita za likvidnost, učtverostručila od sredine 1999. godine

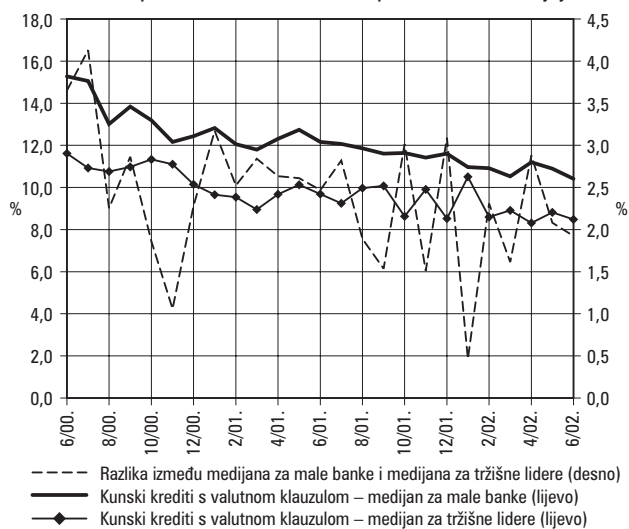
Izvor: HNB

Konačno, bankari su identificirali još dvije bitne značajke okružja banaka koje, iako nepoželjne, ipak nisu posebno ograničavajuće u dnevnom poslovanju banaka. Za njih vjeruju da će s vremenom nestati i tijekom daljnjega razvoja cjelokupnoga financijskog sustava i s rastom gospodarstva. Prvo, neobrazovanost financijskog osoblja nefinancijskih poduzeća smatraju jednim od uzroka nedovoljne penetracije postojećih proizvoda za zaštitu od valutnog rizika kod klijenata banaka. To vide i kao glavni razlog nerazvijenosti složenijih instrumenata (standardiziranih ročnica i opcija) odnosno nepostojanja njihove ponude na hrvatskom tržištu. Kod malih poduzeća bankari uopće nisu zapazili interes za ove proizvode.

Drugo, niti jedna banka ne smatra ZIBOR referentnom kamatnom stopom na domaćem tržištu, iako ih je većina članica ZIBOR-a, tj. ne smatra niti jednu kamatnu stopu u Hrvatskoj referentnom za određivanje cijena svojih proizvoda. Tako različite velike banke određuju svoje cijene na temelju različitih formula koje uzimaju u obzir, primjerice, ZIBOR, LIBOR, EURIBOR, kamatne stope na lombardni kredit ili pak kamatne stope

na trezorske i blagajničke zapise. Male se banke služe još manje sofisticiranim “benchmarkingom” pri određivanju svojih kamatnih stopa te ih usklađuju s kamatnim stopama velikih banaka, a prije svega s kamatnim stopama tržišnih lidera (Prikaz 21.).

Prikaz 21: kamatne stope malih banaka u stopu prate kamatne stope tržišnih lidera, pa se razlika među tim stopama stalno smanjuje

Izvor: HNB i izračun autora

4.7. Smjernice za daljnja istraživanja

Stavovi, opažanja, interpretacije događaja i razmišljanja bankara izneseni u dosadašnjem dijelu teksta zajednički su svim ili barem većini anketiranih bankara, ili nekom njihovom jasno određenom podskupu (npr. malim bankama, ali ne i velikim bankama). U ostatku ovog poglavlja iznose se manjinska ili čak pojedinačna razmišljanja bankara koja su dovoljno provokativna ili popularna da njihova utemeljenost zaslužuje biti podvrgnuta sudu javnosti i eventualno detaljnije istražena u budućim radovima HNB-a ili drugih institucija.

Prvo, u sferi monetarno-kreditne politike HNB-a, jedan bankar smatra nepotrebnim ograničavanje izloženosti povezanim osobama, s obzirom da se taj propis uvijek može zaobići međusobnom zamjenom tražbina banaka koje surađuju, a to poskupljuje zakonito poslovanje s povezanim osobama. Jedan drugi bankar pak vidi netransparentnost aukcija blagajničkih zapisa HNB-a na primarnom tržištu, nevezanje za euro i najavljeno penaliziranje brzorastućih banaka kao najslabije, odnosno najspornije točke monetarne, devizne i kreditne politike središnje banke. Konačno, nekoliko sugovornika smatra da bi središnja banka trebala biti ako ne *market-maker*, a ono svakako mnogo aktivnija na sekundarnim tržištima kratkoročnih nerizičnih vrijednosnica i deviznih terminkih ugovora.

Drugo, na polju upravljanja rizicima, nekoliko banaka vidi povećani sistemski rizik ne samo kao rezultat pojave kamatnog rizika i rizika ročnosti nego i rizika lošije prisilne naplate zbog “labavije” kolateralizacije (vidi Tablice 1., 2. i 3. u Dodatku), također uzrokovane oštrom konkurencijom. Kod smanjenja štete uzrokovane kreditnim rizikom nekoliko banaka koje su imale

značajnija iskustva s aktiviranjem fiducija na poslovni prostor svjedoči o pozitivnom iskustvu s tim oblikom prisilne naplate tražbina.

Treće, neke banke upozoravaju na moguće zloporabe u stambenom kreditiranju od strane banaka koje imaju udjele u stambenim štedionicama, a putem prenošenja tipično bankovnih stambenih kredita u svoje stambene štedionice radi osvajanja državnih poticajnih sredstava, *de facto* simuliranjem stambene štednje.

Konačno, jedna je banka upozorila na mogućnost da je problemima oko uvođenja novog sustava platnog prometa u zemlji pridonijela i nevoljkost banaka da otvaraju račune lošim, ali formalnopravno živim poduzećima, kojih u Hrvatskoj ima nemali broj. Ista je banka upozorila i na mogućnost da su uložili stabilizatora deviznog tečaja HNB-a veća prijetnja jaka nefinancijska poduzeća (Pliva, Podravka, TDR, Agrokor itd.) nego same banke.

4.8. Očekivanja za kratkoročno razdoblje od 2002. do 2003. godine

S obzirom na vrlo brz ritam promjena na hrvatskom bankovnom tržištu, od vremena provođenja ankete do trenutka zaključenja (a napose objavljivanja) ovoga izvješća proteklo je dovoljno vremena da se počnu ostvarivati neka očekivanja, odnosno planovi bankara za dvogodišnje razdoblje, koje uključuje 2002. i 2003. godinu, a kojima je bilo namijenjeno jedno od najvažnijih pitanja u usmenom dijelu ankete. Tako, u preostalom dijelu poglavlja o rezultatima ankete prikazujemo očekivanja i planove većine bankara u doba provođenja ankete početkom 2002. godine, koji će se odraziti ili se već odražavaju na kretanja u hrvatskom bankarstvu i njegovu okruženju u dvogodišnjem razdoblju (koje završava krajem 2003. godine).

Veće banke očekuju u spomenutom razdoblju nastavak brzega relativnog rasta kredita odobrenih stanovništvu u usporedbi s kreditima odobrenim poduzećima, iako ne po stopama rasta iz prethodnih godina. Manje su banke iskazale upravo suprotna očekivanja, odnosno većina ih svjesno planira okret k bržem rastu kredita poduzećima, nakon što su zbog loše gospodarske klime nekoliko godina povećavale udio portfelja stanovništva u svojim ukupnim kreditnim plasmanima.

Banke koje su “zakasnile” planiraju smanjiti svoje kamatne stope, dok tržišni lideri očekuju stabiliziranje kamatnih stopa na postignutoj razini kod kredita koje odobravaju poduzećima, gdje više nema prostora za njihovo daljnje smanjenje. Slična očekivanja vrijede i za provizije i naknade, kod kojih je već neko vrijeme trend stabilna razina uz proširenje opsega usluga i proizvoda na koje se one obračunavaju.

Većina novih proizvoda i usluga koje banke namjeravaju ponuditi u idućem razdoblju vezana je uz kartično i elektroničko poslovanje. Ovdje, kao i kod opisanog smanjenja kamatnih stopa, bolju ponudu kartičnih proizvoda planiraju banke “kasnioci”, uz opasku da je ova grupa brojna kad je riječ o “pravim” kreditnim karticama (za obročna plaćanja). Usredotočenost banaka na vlastiti tehnološki razvoj očituje se i u planovima za unapređenje ili nabavu novih informacijskih sustava. U tom smislu, virtualno sve hrvatske banke pronašle su se u jednoj od sljedeće tri skupine: 1. banke kod kojih je unapređenje/obnavljanje u tijeku, 2. banke koje vide unapređenje

---

svojih informacijskih tehnologija kao kontinuirani proces i 3. banke koje u skorašnje vrijeme planiraju informacijsko unapređenje.

Nastavak tržišne utakmice i konsolidacije hrvatskoga bankarskog sektora mogao bi biti nešto manje dinamičan nego u prethodnom razdoblju. Naime, od proaktivnih mjera banke su spomenule nastavak širenja poslovnih mreža i pojačanih promidžbenih aktivnosti. Ipak, kao što je već navedeno, natjecanje u sferi kreditiranja korporativnih klijenata se utišalo, a za brzinu usluga većina bankara smatra da je dosegla "plafon". Konačno, osim nekoliko spajanja i preuzimanja među bankama koja su se zbila tijekom provođenja ove ankete, najavljena je tek jedna dokapitalizacija i sramežljivo je najavljena mogućnost širenja domaćih banaka na susjedna tržišta u sljedećem razdoblju.

Na kraju, bankari su upitani i o vlastitom viđenju kretanja potražnje za bankovnim kreditima u idućem dvogodišnjem razdoblju. Glasom većine, zaključak ankete jest da će potražnja za kreditima biti nešto veća nego u 2001. godini.

5. Zaključak

Kada bi trebalo sažeti u jednoj rečenici razvoj hrvatskog bankarstva u posljednje nešto više od dvije godine (do sredine 2002. godine), moglo bi se reći da je hrvatski bankovni sustav prošao kratku, ali burnu fazu konsolidacije i tržišnog pozicioniranja, praćenog s nekoliko velikih reformi. Konsolidacija se očitovala u smanjivanju ukupnog broja banaka na štetu malih banaka, uz istodobno smanjivanje razlika u veličini među velikim bankama. Tržišno pozicioniranje donijelo je značajan pad kamatnih stopa, koji još traje, te (barem deklarativni) okret k većem udjelu sektora stanovništva u ukupnom kreditiranju i povoljnijem dugoročnom kreditiranju poduzeća. Provedena reforma deviznog poslovanja unijela je malo više živosti na devizno tržište uvođenjem nove mogućnosti aktivnog sudjelovanja velikih nefinancijskih poduzeća u trgovini devizama. Konačno, reforma domaćega platnog prometa bankama je omogućila obavljanje te klasične bankarske usluge, prvi put na ovim prostorima.

U promatranom razdoblju gotovo svi zakoni u sferi regulacije financijskog sustava zamijenjeni su novima, a ostali su promijenjeni i dopunjeni. Ciljevi ovih promjena bili su redefiniranje uloge središnje banke u financijskom sustavu, otklanjanje primijećenih zakonskih prepreka snažnijem razvoju univerzalnog bankarstva i pružanje zakonskog uporišta i potpora provedbi reformi u deviznom poslovanju banaka i u domaćemu platnom prometu. U istom razdoblju, prema svjedočenju bankara, sudska praksa nije doživjela značajne promjene, iz objektivnih (veći broj predmeta) i subjektivnih (izostanak reorganizacije) razloga, a jedina svijetla točka u zaštiti vjerovničkih prava je brže i jednostavnije aktiviranje fiducijarnog vlasništva nad založenom imovinom dužnika.

U sferi monetarne i devizne politike središnje banke te njezina odnosa s bankama posljednje dvije godine obilovale su tipičnim "igramama" bankara: kad god bi bankari pokušali iskoristiti neočekivanu priliku za brzu zaradu, HNB ih je u tome spriječio. Tako je središnja

banka provela nekoliko mjera usmjerenih ka kratkoročnoj stabilizaciji tečaja i privremenom usporavanju kreditnog rasta koje su izazvale burnu reakciju bankara. S druge strane, visok stupanj koordinacije između banaka i HNB-a očitovao se u brzom i djelotvornom sprječavanju efekta zaraze kod izbijanja slučaja Riječke banke.

Promatrajući u perspektivi, najveći će izazov bankarskom sektoru u srednjoročnom razdoblju, prema ocjeni samih bankara, biti nastavak oštre konkurencije na aktivnoj strani poslovanja, koja bi, ako izmakne kontroli, mogla dovesti u pitanje održivost već sad iznimno niskih kamatnih stopa na kredite poduzećima, rastuće ročne neusklađenosti izvora i plasmana te labave kolateralizacije. U ovom je kontekstu pozitivno da se, kako su banke i najavile, od početka godine tržišna utakmica preselila u sektor stanovništva, kreditiranje kojega je još uvijek značajno manje od europskog prosjeka, a gdje su aktivne kamatne stope banaka još daleko od svoga potencijalnog minimuma.

U smislu upravljanja rizicima, najveći angažman na dulji rok banke očekuju oko prilagođivanja poslovanja drugom Baselskom sporazumu, a posebice u pogledu uvođenja procedura i primjeni sustava upravljanja operativnim i tržišnim rizicima, prema kojima trenutačno nema adekvatnog pristupa, pa ni same Baselske komisije, te na tom polju priželjkuju aktivnu vodeću ulogu središnje banke kao partnera bankama. Inače, bankari HNB vide i kao partnera i kao suparnika. Suparništvo se najviše očituje u pojavi koju su bankari jednoglasno opisali kao prečestu retroaktivnost u djelovanju HNB-a, i u pogledu mjera monetarne i devizne politike, i u pogledu samih propisa, u čijem donošenju HNB aktivno sudjeluje bilo izravno (kod odluka i drugih podzakonskih akata) bilo neizravno (kod predlaganja zakona).

Od neostvarenih želja koje se, bar u teoriji, mogu ostvariti u relativno kratkom roku, bankari jednoglasno ističu usvajanje eura kao zakonitog platnog sredstva, kako bi se uklonio barem sistemski valutni rizik, te dovršenje nacionalnog registra kreditnih obveza, kao preduvjet razvoju naprednih internih modela klasifikacije plasmana banaka. Dvije želje za čije bi ostvarenje bilo potrebno relativno dulje vrijeme, odnose se na pravnu zaštitu vjerovnika, a to su sređivanje zemljišnih knjiga i brža pravomoćnost sudskih postupaka. Jedna od ove dvije želje počela se ostvarivati već nedugo nakon naših razgovora s bankarima, a to je prva faza reforme zemljišnih knjiga, za koju je nedavno osigurano povoljno inozemno kreditiranje.

Konačno, ako usporedimo sve do sada iznesene zaključke sa zaključcima prethodne ankete banaka (opisanim u uvodu), problemi sudske prakse i nepostojanja kreditnog registra i dalje su aktualni u hrvatskom bankarstvu. U međuvremenu, došlo je do poboljšanja samog zakonodavstva u sferi financijskog sustava, te su banke unaprijedile svoje sustave i procese procjene kreditne sposobnosti dužnika i praćenja kreditnog rizika. Kad je riječ o strateškim izazovima u promatranom razdoblju, kao što su pitanja veličine, specijalizacije i konkurencije, oni su uglavnom riješeni ili se upravo rješavaju. Naime, male banke koje su preživjele to za njih presudno razdoblje, specijalizirale su se za poslovanje s malim poduzećima, dok su velike banke zadržale i ojačale svoju dominantnu ulogu u poslovanju s velikim poduzećima i sa stanovništvom. Otvoreno je

---

ostalo još samo pitanje određivanja optimalne razine konkurencije među bankama i njezine kontrole, pitanje koje će još neko vrijeme vladati odnosima među bankama i između banaka i središnje banke.

Literatura

Banka za međunarodne namire (BIS), razni sadržaji, službena web stranica www.bis.org

Galac, Tomislav i Evan Kraft (2001): Što znači ulazak stranih banaka u Hrvatsku?, Hrvatska narodna banka, Pregledi, P-6, travanj

Hrvatska narodna banka, Godišnja izvješća za godine 1996. – 2001.

Hrvatska narodna banka (HNB), razni sadržaji, službena web stranica, www.hnb.hr

Hrvatska udruga banaka (HUB), razni sadržaji, službena web stranica www.hub.hr

Jankov, Ljubinko (2000): Problemi banaka: Uzroci, načini rješavanja i posljedice, Hrvatska narodna banka, Pregledi, P-2, siječanj

Kraft, Evan (2002): Foreign banks in Croatia: Another look, Hrvatska narodna banka, Working papers, W-10, December

Kraft, Evan sa suradnicima (2001): Kreditna politika hrvatskih banaka: Rezultati drugoga HNB-ova projekta anketiranja banaka, Hrvatska narodna banka, Pregledi, P-5, travanj

Kraft, Evan (1999): Croatia's Second Banking Crisis, Third International Conference "Economies in Transition", Split, svibanj

Kraft, Evan sa suradnicima (1998): Analiza kreditne politike hrvatskih banaka, Hrvatska narodna banka, Pregledi, P-8, ožujak

Narodne novine, razni brojevi, izdanje na Internetu: www.nn.hr

Odbor za Međunarodne računovodstvene standarde (IASB), razni sadržaji, službena stranica na Internetu: www.iasb.org.uk

Šonje, Velimir i Boris Vujčić (2000): Hrvatska u drugoj fazi tranzicije, 1994. – 1999., Hrvatska narodna banka, Istraživanja, I-4, lipanj

Tepuš, Mladen Mirko (2002): Analiza poslovanja stambenih štedionica u Republici Hrvatskoj, Hrvatska narodna banka, Pregledi, P-11, siječanj

Dodatak

Tablica 1. a) Ocjena važnosti načina procjene kreditne sposobnosti pravne osobe; ocjene od 1 do 5 (1 – potpuno nevažno, 2 – donekle važno, 3 – važno, 4 – vrlo važno, 5 – izuzetno važno)

	1. tr. 2000.				1. tr. 2002.			
	Broj banaka	Udio aktive (%)	Prosječna ocjena	Ponderirana prosječna ocjena	Broj banaka	Udio aktive (%)	Prosječna ocjena	Ponderirana prosječna ocjena
Poznavanje klijenta kroz poslovni odnos	32	76,3	4,1	3,8	33	78,2	4,3	4,2
Procijenjeni bonitet klijenta	32	76,3	4,0	3,7	33	78,2	4,1	4,1
Lojalnost banci	32	76,3	3,4	3,5	33	78,2	3,5	2,9
Kapitalna snaga klijenta	32	76,3	4,0	4,1	33	78,2	4,1	3,8
Prihodovna snaga klijenta	32	76,3	4,3	4,3	33	78,2	4,4	4,4
Poslovne preporuke	32	76,3	3,3	2,9	32	77,1	3,3	3,2
Privatne preporuke	32	76,3	2,4	2,4	33	78,2	2,4	2,4
Kvaliteta investicijskog projekta	32	76,3	4,0	3,4	33	78,2	4,3	3,9
Kvaliteta upravljanja u poduzeću klijenta	32	76,3	4,2	4,3	33	78,2	4,3	4,7
Vrijednost hipoteka	32	76,3	3,7	4,1	33	78,2	3,7	3,6
Prihodovna/kapitalna snaga jamaca	29	74,9	3,7	3,7	30	76,7	3,8	3,7
Visina učešća u financiranju namjene	32	76,3	3,7	3,8	33	78,2	3,6	3,4

Izvor: Anketa HNB-a

Tablica 1. b) Ocjena važnosti načina procjene kreditne sposobnosti fizičke osobe; ocjene od 1 do 5 (1 – potpuno nevažno, 2 – donekle važno, 3 – važno, 4 – vrlo važno, 5 – izuzetno važno)

	1. tr. 2000.				1. tr. 2002.			
	Broj banaka	Udio aktive (%)	Prosječna ocjena	Ponderirana prosječna ocjena	Broj banaka	Udio aktive (%)	Prosječna ocjena	Ponderirana prosječna ocjena
Poznavanje klijenta kroz poslovni odnos	30	75,6	3,7	3,7	31	77,4	3,9	4,0
Procijenjeni bonitet klijenta	29	74,5	3,6	3,2	30	76,4	3,7	3,4
Lojalnost banci	30	75,6	3,2	2,9	31	77,4	3,1	2,5
Kapitalna snaga klijenta	28	74,1	3,7	3,7	29	76,0	3,8	3,7
Prihodovna snaga klijenta	30	75,6	4,5	4,4	31	77,4	4,5	4,1
Poslovne preporuke	28	74,2	2,9	2,5	29	76,1	2,8	2,4
Privatne preporuke	29	74,5	2,3	2,3	30	76,4	2,3	2,3
Kvaliteta investicijskog projekta	26	43,2	3,6	3,4	27	45,1	4,0	3,8
Kvaliteta upravljanja u poduzeću klijenta	20	60,1	3,8	3,5	21	61,9	3,9	3,5
Vrijednost hipoteka	28	74,1	4,0	3,7	29	76,0	4,2	4,2
Prihodovna/kapitalna snaga jamaca	29	75,2	3,9	3,5	30	77,0	4,0	3,3
Visina učešća u financiranju namjene	28	74,3	3,3	3,3	29	76,2	3,2	2,8

Izvor: Anketa HNB-a

Tablica 2. a) Usporedba trenutanih uvjeta kreditiranja fizičkih osoba s uvjetima od prije dvije godine

Čimbenik/uvjet	1. tr. 2000.						1. tr. 2002.						Predloženi odgovori (1/.../maks. 6)
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	
Broj mjeseci stalnog zaposlenja za namjenske kredite stanovništvu	8						7						
Dostupnost dugoročnih kredita stanovništvu (dulje od 2 god.)	1	27			1	4		27				6	1 – ne, 2 – da, 3 – samo auto, 4 – samo stan, 5 – auto i stan, 6 – ostalo
Najčešća namjena kredita stanovništvu	6		17	1		8		1	17	1		13	1 – auto, 2 – stan, 3 – nenamjenski, 4 – potrošački, 5 – okvirni, 6 – ostalo
Najčešći omjer zaloga nefinancijske imovine i iznosa kredita stanovništvu	9	14	7				13	12	5				1 – manje od dva, 2 – dva, 3 – više od dva, 4 – ostalo
Dostupnost kredita bez zaloga fizičke ili financijske imovine stanovništvu	18	12	2	2			24	5	3	2			1 – da, 2 – ne, 3 – samo okvirni, 4 – ostalo
Minimalni broj jamaca	2						1						
Omjer prihoda jamaca i anuiteta	3						3						
Uporaba automatiziranoga ekspertnog sustava za kreditiranje stanovništva	8	22		1			9	21		1			1 – da, 2 – ne, 3 – ne pojedinačno, 4 – ostalo
Obvezan ekskluzivni odnos s bankom za dugoročno kreditiranje	7	20		5			5	22		5			1 – da, 2 – ne, 3 – da za neke namjene, 4 – ostalo
Tko odobrava kredite?	5	17	2	9			4	17	2	10			1 – uprava, 2 – kreditni odbor, 3 – uprava i kreditni odbor, 4 – ostalo
Uobičajeno trajanje postupka odobravanja kredita	13	7	2	11			15	6		11			1 – manje od 1 tj., 2 – jedan do dva tj., 3 – više od 2 tj., 4 – ostalo
Da li sudovi brže donose presude nego prije dvije godine?		2	24	4			3	2	23	5			1 – brže, 2 – sporije, 3 – jednako, 4 – ostalo
Jeste li ikad uspjeti zaplijeniti i prodati založenu imovinu?	15	14	2				21	8	2	1			1 – da, 2 – ne, 3 – irelevantno, 4 – ostalo
Koliko, u prosjeku, traje postupak zaplijene i prodaje založene imovine?		2	14	11				3	15	10			1 – manje od 6 mj., 2 – 6 do 12 mj., 3 – 1 do 2 god., 4 – više od 2 god., 5 – ostalo
Dostupnost lizinga potrošne robe	4	21	2				7	18	1				1 – da, 2 – ne, 3 – ostalo
Koje su prepreke većoj proširenosti lizinga potrošne robe u Hrvatskoj?	10	2	1				11	2	1				1 – pljenidba, 2 – porezni odbitak, 3 – ostalo

Napomena: U kategoriju "ostalo" uvršteno je i "bez odgovora" i "nevažeci odgovor"

Izvor: Anketa HNB-a

Tablica 2. b) Usporedba trenutanih uvjeta kreditiranja pravnih osoba s uvjetima od prije dvije godine

Čimbenik/uvjet	1. tr. 2000.						1. tr. 2002.						Predloženi odgovori (1/.../maks. 6)
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6	
Broj godina za koje se traže financijska izvješća	18	14					8	20	5				1 – manje od tri, 2 – tri, 3 – više od tri, 4 – ostalo
Učestalost posjeta klijentima i pot. klijentima i najčešći razlog posjeta	1	5	7	21					20	15			1 – nikad, 2 – katkad, 3 – redovito, 4 – ostalo
Dostupnost dugoročnih kredita (više od 2 god.)	3	25				5	1	28				5	1 – ne, 2 – da, 3 – samo HBOR, 4 – samo lokalna uprava, 5 – samo inozemne kreditne linije, 6 – ostalo
Najčešći iznos kredita	16	4		4	8		9	6		4	13		1 – manje od 0,5 mil. HRK, 2 – 0,5 do 1 mil. HRK, 3 – 1 do 2 mil. HRK, 4 – više od 2 mil. HRK, 5 – ostalo
Najčešća namjena kredita	1		1	29			2			30			1 – traj. sredstva, 2 – obrt. sredstva, 3 – likvidnost, 4 – ostalo
Najčešći omjer zaloga nefinancijske imovine i iznosa kredita	10	20	3				17	14	3				1 – manje od dva, 2 – dva, 3 – više od dva, 4 – ostalo
Dostupnost kredita bez zaloga fizičke ili financijske imovine	14	16		3			20	9	3	2			1 – da, 2 – ne, 3 – samo okvirni, 4 – ostalo
Minimalni broj jamaca	1,7						1,5						
Omjer prihoda jamaca i anuiteta	3,2						3,2						
Obvezan ekskluzivni odnos s bankom za dugoročno kreditiranje	16	11	1	4			13	14	1	5			1 – da, 2 – ne, 3 – da za neke namjene, 4 – ostalo
Tko odobrava kredite?	5	19		9			5	17		12			1 – uprava, 2 – kreditni odbor, 3 – uprava i kreditni odbor, 4 – ostalo
Uobičajeno trajanje postupka odobravanja kredita?	4	4	7	18			6	7	6	15			1 – manje od 1 tj., 2 – 1 do 2 tj., 3 – više od 2 tj., 4 – ostalo
Da li sudovi brže donose presude nego prije dvije godine?			2	5	20		3	1	6	22			1 – brže, 2 – sporije, 3 – jednako, 4 – ostalo
Jeste li ikad uspjeli zaplijeniti i prodati založenu imovinu?	16	10	3	1			26	4	2	1			1 -da, 2 – ne, 3 – irelevantno, 4 – ostalo
Koliko, u prosjeku, traje postupak zaplijene i prodaje založene imovine?		1	18	9				2	15	14			1 – manje od 6 mj., 2 – 6 do 12 mj., 3 – 1 do 2 god., 4 – više od 2 god.
Dostupnost lizinga poslovne opreme	10	19	1				18	13					1 – da, 2 – ne, 3 – ostalo
Koje su prepreke većoj proširenosti lizinga poslovne opreme u Hrvatskoj?	10	7	1				10	7	2				1 – pljenidba, 2 – porezni odbitak, 3 – ostalo

Napomena: U kategoriju "ostalo" uvršteno je i "bez odgovora" i "nevažeci odgovor"

Izvor: Anketa HNB-a

Tablica 3. a) Standardni uvjeti stambenoga kreditiranja kod poslovnih banaka u kolovozu 2002. godine

Banka	Iznos kredita (u EUR)	Kamatna stopa (%)	Rok otplate	EKS (%)	Omjer iznosa kredita i procijenjene vrijednosti nekretnine	Broj jamaca
Zagrebačka	2.500 – 250.000	6,99 – 7,99 (fiksna ili promjenjiva)	do 30 god.	min. 7,03	1 : 0,3 – 1 : 2,5	min. 0,1,2
Privredna	5.000 – 100.000	7,38 – 8,88 (promjenjiva)	do 20 god.	9,15 – 9,54	1 : 1 – 1 : 1,25	2-5
Splitska	do 100.000	7,49 – 8,20 (fiksna) 8,19 – 8,90 (promjenjiva)	do 20 god.	7,63 – 8,35 (fiksna) 8,33 – 9,08 (promjenjiva)	1 : 1,1 – 1 : 2	min. 1
Riječka	5.000 – 75.000	9 – 9,5 (promjenjiva)	do 15 god.	10,75 – 12,58	min. 1 : 1,5	min. 1
Varaždinska	do 100.000	7,99 – 11,50	do 30 god.		min. 1 : 1,3	0
Hypo-Alpe-Adria	12.500 – 100.000	7,5 – 8,9 (promjenjiva) 7,25 (fiksna na 5 god.)	do 30 god.	9,12 – 10,31	1 : 1 – 1 : 2	1-4
	15.000 – 100.000	7 (fiksna na 5 god.)		7,33 – 8,01	min. 1 : 1,1 – 1 : 1,2	
Raiffeisen	7.500-100.000	7,5 – 9 (promjenjiva)	do 25 god.	9,11 – 9,55	1 : 1 – 1 : 1,5	0-3

Izvor: Internet

Tablica 3. b) Standardni uvjeti stambenoga kreditiranja kod stambenih štedionica u kolovozu 2002. godine

	Načini štednje	Rok štednje	Kamatna stopa na štednju (%)	Minimalni iznos vlastitih sredstava	Kamatna stopa na kredit (%)	Rok otplate kredita
Prva stambena štedionica	Brza	2 god.	3	50% ciljanog iznosa	6	7 god. (mjesečna uplata) ili 8 god. (jednokratna uplata)
	Normalna	3 – 4 god.	3	50% ciljanog iznosa	6	11 god.
	Spora	5 god.	3	40% ciljanog iznosa	6	do 13 god.
Wüstenrot stambena štedionica	Brza	21 mj.	3 – bez valut. kl., 2 – s valut. kl.	50% ciljanog iznosa	6 – bez valut. kl., 5 – s valut. kl.	od 7 god. i 11 mjeseci do 8 god. i 4 mj.
	Normalna	min. 21 mj.	3 – bez valut. kl., 2 – s valut. kl.	50% ciljanog iznosa	6 – bez valut. kl., 5 – s valut. kl.	od 9 god. i 10 mj. do 10 god. i 5 mj.
	Spora	min. 57 mj.	3 – bez valut. kl., 2 – s valut. kl.	40% ciljanog iznosa	6 – bez valut.– kl., 5 – s valut. kl.	oko 11 god. i 11 mj.
Raiffeisen stambena štedionica	Brza	min. 2 god.	3	50% ciljanog iznosa	6	do 7,5 god.
	Normalna	2 – 5 god.	3	50% ciljanog iznosa	6	do 11,5 god.
	Spora	min. 5 god.	3	40% ciljanog iznosa	6	do 15,5 god.

Izvor: Internet

Tablica 4. Novija povijest izmjena i dopuna Odluke HNB-a o obveznoj pričuvi banaka (i štedionica)

Odluka o obveznoj pričuvi NN, br. 46/2001. (primjenjuje se od 8.VI.2001.)

Kunska osnovica:

1. primljeni depoziti i krediti u kunama (sa i bez valutne klauzule)
2. obveze po osnovi financijskog najma
3. izdani vrijednosni papira (osim vlasničkih vrijednosnih papira banke).

Kunski izvori sredstava koji ne ulaze u osnovicu za obračun obvezne pričuve jesu:

1. sredstva dobivena od Hrvatske narodne banke
  2. krediti i depoziti dobiveni od financijskih institucija koje obračunavaju obveznu pričuvu u smislu ove odluke
  3. krediti i depoziti dobiveni od Hrvatske banke za obnovu i razvitak
  4. sredstva depozita koja su primljena na ime pomoći područjima stradalim od elementarnih nepogoda, uključujući i sredstva solidarnosti za otklanjanje posljedica ratnih razaranja i
  5. hibridni i podređeni instrumenti koji imaju status dopunskoga kapitala.
-

Devizna osnovica:

1. redovni devizni računi
2. posebni devizni računi, devizni računi i štedni ulazi po viđenju
3. primljeni devizni depoziti
4. primljeni devizni krediti
5. obveze po izdanim vrijednosnim papirima u stranoj valuti (osim vlasničkih vrijednosnih papira banke).

Devizni izvori sredstava koji ne ulaze u osnovicu za obračun obvezne pričuve jesu:

1. krediti i depoziti u stranoj valuti primljeni od financijskih institucija koje obračunavaju obveznu pričuvu u smislu ove odluke
  2. blokirana devizna štednja stanovništva pretvorena u javni dug Republike Hrvatske
  3. devizni krediti koje je refinancirala Republika Hrvatska
  4. sredstva depozita koja su primljena na ime pomoći područjima stradalim od elementarnih nepogoda, uključujući i sredstva solidarnosti za otklanjanje posljedica ratnih razaranja
  5. devizni računi i depoziti dobiveni od Hrvatske banke za obnovu i razvitak i
  6. hibridni i podređeni instrumenti koji imaju status dopunskoga kapitala.
-

**Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o obveznoj pričuvi
NN, 77/2001.
(primjenjuje se od 10.IX.2001.)**

Od obračunatoga deviznog dijela obvezne pričuve 20% uključuje se u obračunati kunski dio obvezne pričuve i izvršava se u kunama

---

**Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o obveznoj pričuvi
NN, 87/2001.
(primjenjuje se od 8.XI.2001.)**

U obračun osnovice za obveznu pričuvu ulaze hibridni i podređeni instrumenti koji imaju status dopunskog kapitala.

**Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o obveznoj pričuvi
NN, 100/2001,
(primjenjuje se od 10.XII.2001.)**

Stopa obvezne pričuve smanjena je s 22% na 19%.

Obračunati devizni dio obvezne pričuve koji se uključuje u obračunati kunski dio obvezne pričuve i izvršava se u kunama povećan je sa 20% na 25%.

Tablica 5. Definicija s bankom povezanih osoba prema novom i starom Zakonu o bankama

STARI ZAKON	NOVI ZAKON
Pravno samostalna društva koja u međusobnom odnosu mogu stajati kao: <ul style="list-style-type: none"> – društvo koje u drugom društvu ima većinski udio ili većinsko pravo u odlučivanju, – ovisno i vladajuće društvo – društva koncerna – društva s uzajamnim udjelima – društva povezana poduzetničkim ugovorima, u skladu s odredbama Zakona o trgovačkim društvima.	Osobe kod kojih je ispunjen najmanje jedan od sljedećih uvjeta: <ul style="list-style-type: none"> – dvije ili više fizičkih ili pravnih osoba koje predstavljaju jedan rizik za banku, zbog kontrole jedne nad drugom/drugima, – dvije ili više fizičkih ili pravnih osoba koje predstavljaju jedan rizik za banku, zbog značajnog utjecaja jedne na drugu/drugu, – dvije ili više fizičkih ili pravnih osoba između kojih ne postoje prethodni odnosi, ali koje predstavljaju jedan rizik za banku jer su međusobno povezane tako da postoji velika vjerojatnost da zbog promjene gospodarskoga i financijskog stanja jedne osobe može doći do promjene gospodarskog i financijskog stanja jedne ili više drugih osoba
Roditelji, bračni drug i djeca fizičke osobe	– povjerenik i osoba za čiji račun djeluje.
Fizičke i pravne osobe koje nisu povezane na bilo koji od prethodnih načina, a za koje banka može utvrditi da uslijed promjena gospodarskog i financijskog stanja jedne osobe može doći do promjena gospodarskog i financijskog stanja jedne ili više drugih osoba.	Povezane osobe su i: <ul style="list-style-type: none"> – članovi uže obitelji, – članovi uprave ili nadzornog odbora i članovi uže obitelji tih osoba, – osobe zaposlene na temelju ugovora o radu s posebnim uvjetima sklopljenog s društvom u kojem su zaposlene kao i članovi uže obitelji tih osoba. <p>Članovi uže obitelji određene osobe su:</p> <ul style="list-style-type: none"> – bračni drug ili osoba s kojom živi u zajedničkom kućanstvu, – djeca ili posvojena djeca, – ostale osobe koje su pod skrbništvom te osobe.
	Grupi povezanih osoba čine sve osobe koje su povezane na barem jedan od prethodno navedenih načina.
	Jednom osobom smatra se i grupa povezanih osoba.
	Povezanim osobama smatraju se i ostali oblici povezanih društava sukladno odredbama Zakona o trgovačkim društvima.

Izvor: Zakon o bankama iz 1998. (NN, br. 161/1998.) i 2002. (NN, br. 84/2002.) te odluke HNB-a

Tablica 6. Nova i stara kapitalska ograničenja na izloženost banaka kreditnom riziku

IZLOŽENOST	STARI ZAKON/ ODLUKE HNB-a	NOVI ZAKON/ ODLUKE HNB-a
Temeljni kapital	najmanje 20 mil. kn	najmanje 40 mil. kn
Minimalna adekvatnost kapitala	10% jamstvenoga kapitala	10% jamstvenoga kapitala
Izloženost prema dioničaru s više od 3% dionica banke	5%	
Ukupna izloženost prema dioničarima koji imaju dionice u visini od 5% temeljnog kapitala	25%	
Velika izloženost iznosi	najmanje 10% jamstvenoga kapitala	najmanje 10% jamstvenoga kapitala
Izloženost prema jednoj osobi	najviše 25% jamstvenoga kapitala	najviše 25% jamstvenoga kapitala
Ukupna izloženost prema osobama koje banka izravno ili neizravno kontrolira ili prema osobama koje izravno ili neizravno kontrolira ista osoba koja kontrolira banku	–	najviše 20% jamstvenoga kapitala
Izloženost prema osobama u posebnom odnosu s bankom	?	najviše 10% jamstvenoga kapitala
Zbroj svih velikih izloženosti	najviše 400% jamstvenog kapitala	najviše 600% jamstvenoga kapitala
Ukupan iznos kredita za kupnju vlastitih dionica	najviše 10% jamstvenoga kapitala	
ULAGANJA U KAPITAL I NEKRETNINE		
Ulaganja u materijalnu imovinu i vlasnička ulaganja	70%	–
Ulaganja u materijalnu imovinu	30%	–
Ukupna ulaganja banke u zemljište, zgrade i opremu i uređenje poslovnog prostora	–	najviše 40% jamstvenoga kapitala
Ulaganja u kapital nefinancijskih institucija	–	najviše 30% jamstvenoga kapitala
Ulaganja u kapital jedne nefinancijske institucije	–	najviše 15% jamstvenoga kapitala
Posebne rezerve za neidentificirane gubitke	1%	0,75%

Izvor: Zakon o bankama iz 1998. (NN, br. 161/1998.) i 2002. (NN, br. 84/2002.) te odluke HNB-a

Upute autorima

Hrvatska narodna banka objavljuje u svojim povremenim publikacijama *Istraživanja*, *Pregledi* i *Rasprave* znanstvene i stručne radove zaposlenika Banke, gostiju istraživača i vanjskih suradnika.

Prispjeli radovi podliježu postupku recenzije i klasifikacije koji provodi Izdavački savjet. Autori se u roku od najviše dva mjeseca od primitka njihova rada obavještavaju o odluci o prihvatanju ili odbijanju članka za objavljivanje.

Radovi se primaju i objavljuju na hrvatskom i/ili na engleskom jeziku.

Radovi predloženi za objavljivanje moraju ispunjavati sljedeće uvjete.

Tekstovi moraju biti dostavljeni na magnetnim ili optičkim medijima (3.5" diskete, ZIP, CD), a uz medij treba priložiti i ispis na papiru u tri primjerka. Format zapisa treba biti Word 6 ili 97 for Windows/Mac, a preferira se RTF format kodne strane 437 ili 852.

Na disketu je potrebno nalijepiti etiketu s nazivom korištenog tekstprocesora i datoteke, kao i imenom autora.

Na prvoj stranici rada obvezno je navesti naslov rada, ime i prezime autora, akademske titule, naziv ustanove u kojoj je autor zaposlen, suradnike te potpunu adresu na koju će se autoru slati primjerci za korekturu.

Dodatne informacije, primjerce, zahvale i priznanja, mogu se uključiti u naslovnu stranicu. Ako je ta informacija dugačka, poželjno ju je uključiti u tekst, bilo na kraju uvodnog dijela bilo u posebnom dijelu teksta koji prethodi popisu literature.

Na drugoj stranici svaki rad mora sadržavati sažetak i ključne riječi. Sažetak mora biti jasan, deskriptivan, pisan u trećem licu i ne dulji od 250 riječi (najviše 1500 znakova). Ispod sažetka treba navesti do 5 ključnih pojmova.

Tekst treba biti otipkan s proredom, na stranici formata A4. Tekst se ne smije oblikovati, dopušteno je samo podebljavanje (bold) i kurziviranje (italic) dijelova teksta. Naslove je potrebno numerirati i odvojiti dvostrukim proredom od teksta, ali bez formatiranja.

Tablice, slike i grafikoni koji su sastavni dio rada, moraju biti pregledni, te moraju sadržavati: broj, naslov, mjerne jedinice, legendu, izvor podataka te bilješke (fusnote). Bilješke koje se odnose na tablice, slike ili grafikone treba obilježiti malim slovima (a,b,c...) i ispisati ih odmah ispod. Ako se posebno dostavljaju (tablice, slike i grafikoni), potrebno je označiti mjesta u tekstu gdje dolaze. Numeracija mora biti u skladu s njihovim slijedom u tekstu te se na njih treba referirati prema numeraciji. Ako su već umetnuti u tekst iz drugih programa (Excel, Lotus,...) onda je potrebno dostaviti i te datoteke u Excell formatu (grafikoni moraju imati pripadajuće serije podataka).

Ilustracije trebaju biti u standardnom EPS ili TIFF formatu s opisima u Helvetici (Arial, Swiss) veličine 8 točaka. Skenirane ilustracije trebaju biti rezolucije 300 dpi za sivu skalu ili ilustraciju u punoj boji i 600 dpi za lineart (nacrti, dijagrami, sheme).

Formule moraju biti napisane čitljivo. Indeksi i eksponenti moraju biti jasni. Značenja simbola moraju se objasniti odmah nakon jednadžbe u kojoj se prvi put upotrebljavaju. Jednadžbe na koje se autor poziva u tekstu potrebno je obilježiti serijskim brojevima u zagradi uz desnu marginu.

Bilješke na dnu stranice (fusnote) treba označiti arapskim brojkama podignutim iznad teksta. Trebaju biti što kraće i pisane slovima manjim od slova kojim je pisan tekst.

Popis literature dolazi na kraju rada, a u njega ulaze djela navedena u tekstu. Literatura treba biti navedena abecednim redom prezimena autora, a podaci o djelu moraju sadržavati i podatke o izdavaču, mjesto i godinu izdavanja.

Uredništvo zadržava pravo da autoru vrati na ponovni pregled prihvaćeni rad i ilustracije koje ne zadovoljavaju navedene upute. Ispisi i diskete s radovima se ne vraćaju.

Pozivamo zainteresirane autore koji žele objaviti svoje radove da ih pošalju na adresu Direkcije za izdavačku djelatnost, prema navedenim uputama.

Hrvatska narodna banka izdaje sljedeće publikacije:

Godišnje izvješće Hrvatske narodne banke

Redovita godišnja publikacija koja sadržava godišnji pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja te pregled statistike.

Polugodišnje izvješće Hrvatske narodne banke

Redovita polugodišnja publikacija koja sadržava polugodišnji pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja te pregled statistike.

Tromjesečno izvješće Hrvatske narodne banke

Redovita tromjesečna publikacija koja sadržava tromjesečni pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja.

Bilten o bankama

Publikacija koja sadržava pregled podataka o bankama.

Bilten Hrvatske narodne banke

Redovita mjesečna publikacija koja sadržava mjesečni pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja te pregled monetarne statistike.

Istraživanja Hrvatske narodne banke

Povremena publikacija u kojoj se objavljuju kraći znanstveni radovi zaposlenika banke, gostiju istraživača i vanjskih suradnika.

Pregledi Hrvatske narodne banke

Povremena publikacija u kojoj se objavljuju informativno-pregledni radovi zaposlenika banke, gostiju istraživača i vanjskih suradnika.

Rasprave Hrvatske narodne banke

Povremena publikacija u kojoj se objavljuju rasprave djelatnika banke, gostiju istraživača i vanjskih suradnika.

Hrvatska narodna banka izdavač je i drugih publikacija, primjerice: zbornika radova s konferencija kojih je organizator ili suorganizator, knjiga i radova ili prijevoda knjiga i radova od posebnog interesa za HNB i drugih sličnih izdanja.